

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Žena jako oběť sexuálního násilí

Autor práce: Martina Kudláčková

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc.

Katedra: Katedra společenských věd

2010

Obsah

Úvod	5
1. Základní pojmy	6
2. Znásilnění a jiné formy sexuálních deliktů z hlediska trestně právní úpravy	7
2.1 Vztah psychologie a práva	10
2.2 Pojetí znásilnění z historického hlediska	11
3. Pachatelé sexuálně motivovaných trestných činů	12
4. Žena jako oběť znásilnění	20
4.1 Previktimní faktory	22
4.2. Průběh znásilnění	25
4.3. Dopad trestného činu na oběť	27
4.3.1 Následky znásilnění	31
4.3.1.1 Následky fyzické	33
4.3.1.2 Následky psychické	34
5. Posttraumatická stresová porucha	35
5.1 Typické příznaky posttraumatické stresové poruchy	36
5.2 Trauma a blízcí	38
5.3 Léčba posttraumatické stresové poruchy	39
5.3.1 Farmakoterapie	39
5.3.2 Psychoterapie	39
6. Neziskové organizace a krizová centra zabývající se problematikou znásilněných žen	40
6.1 Popis činnosti	40
6.2 Způsoby jejich současné propagace a návrhy na její zlepšení	42
6.3 Návrhy propagačních letáků krizových center	46
6.4 Druhy propagace v závislosti na finančních prostředcích a na rozsahu účinnosti na veřejnost	48
6.5 Prevence versus řešení následků	49
6.6 Spolupráce policie s krizovými centry	50
Závěr	52
Seznam literatury	53
Abstrakt	55
Abstract	56

Úvod

Možná si ani nechceme připustit, že každý den, každou hodinu, každý okamžik, se na světě stane trestný čin. Jedná se o velké i malé kriminální činy, o kterých můžeme slyšet v médiích. Člověk se s nimi setkává v lepším případě právě „jen“ z doslechu nebo, v tom horším, se s kriminálním činem setkal osobně či se nepříjemnost stala blízkému okolí.

Každá taková zkušenost v nás zanechá přinejmenším nepříjemný pocit, např. narušení soukromí, když se zloděj vkrade do našeho domu nebo zlost, když je nám ukradena peněženka.

Ale jde vůbec srovnávat tyto pocity s těmi, když jsme v těsném kontaktu přímo s pachatelem? Někdy pachatel uteče, ale když dojde k fyzickému kontaktu, tak si zážitek neseme celý život sebou. Může se jednat o hloupý pohledek, ale rovněž o napadení zbraní. Těžko lze odhadnout krutost útoku pachatele a jaká situace ho k jakémukoliv trestnému činu vedla. Mohlo jít o těžkou finanční situaci, o zoufalost, o úmyslné poškození oběti, nebo také jen o špatnou shodu náhod a příležitost, která, jak se říká, dělá zloděje.

Žena kráčící v parku v někom vyvolá tak silnou sexuální touhu, že neudrží své pudry a vžitě společenské etické kodexy a dopustí se trestné činnosti na ženě.

Těžko se lze dopátrat, jak psychicky se se spojenými následky dokáží vyrovnávat ženy, které se staly právě oběťmi sexuálního zneužití. Část žen, se snaží vypadat vyrovnaně a dokáže se po určité době vrátit do normálního koloběhu života, ale jizvy jsou nesmazatelně vryty do jejího podvědomí a bezpochybně ovlivní jejich chování, které se promítne také do života lidí v blízkém i vzdálenějším okolí. Je důležité, aby žena nabyla zpět ztracenou důvěru a věděla, že jsou v okolí lidé a také organizace, které budou pevnou oporou. Neméně důležité je mluvit o těchto případech a vědět, kde sehnat potřebné informace pro zařazení ženy i jejího okolí zpět do „normálu“ – pokud je vůbec možné takto nazvat život po sexuálním zneužití ...

1. Základní pojmy

Zde jsou některé základní pojmy, které jsou v průběhu celé této práce používány.

Pojem kriminogeneze

Znamená vznik a celý průběh činu, tedy vývoj, který k trestnému činu směřoval.

Časové hledisko kriminogeneze se zabývá tím, jak dlouho události směřující k trestnému činu trvaly, zda byla kriminogeneze krátkodobá (např. prudká hádka o něco či náhle vzniklý konflikt) nebo dlouhodobá (trvajících partnerský nebo jiný vztahový konflikt, ve kterém je trestné jednání vyvrcholením dlouhodobých sporů). Sochůrek, J. *Nástin vybraných problémů viktimologie*.¹

Pojem trestného činu

Je to pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně (§ 3 odst. 1 TZ). Jedná se o materiální znak, což je nebezpečnost činu pro společnost a o znaky formální, které zahrnují objekt, objektivní stránku, subjekt, subjektivní stránku a protiprávnost trestného činu.

Pojem oběť

Pojem oběť má mnoho společného s trestně procesním institutem „poškozený“ (43 trestního řádu), není s ním však identický. Za oběť ve viktimologickém smyslu se většinou pokládají pouze fyzické osoby, nikoli kolektivní subjekty, např. právnické osoby. Je sporné, zda se viktimologie má zabývat toliko osobou bezprostředně dotčenou trestným činem (např. zraněnou, okradenou, znásilněnou) nebo též jí blízkými osobami (rodinnými příslušníky), jichž se následek činu dotýká zprostředkovaně (např. ztrátou živitele se sníží jejich životní úroveň, utrpí psychické trauma). Je jisté, že tyto vzdálenější oběti mají s bezprostřední obětí některé rysy společné (utrpí újmu), ale na druhé straně se liší v tom, že se zpravidla nepodílely na genezi a průběhu trestného činu.²

Pojem pachatel

Pachatel je jedním ze základních prvků procesu kriminogeneze. Kriminologie pod pojmem pachatelé chápe nejen osoby, které se dopustily činů označených zákonem jako trestné činy, ale i některé osoby, které orgány činné v trestním řízení trestně nestíhají.³

¹ SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů viktimologie*. Liberec, 2003, s. 21

² NOVOTNÝ, O. *Kriminologie*. Praha, 2004, s. 139

³ NOVOTNÝ, O. *Kriminologie*. Praha, 2004, s. 139

Osobnost pachatele je v kriminologii (stejně jako v psychologii) nejčastěji chápána jako organický celek duševního života člověka zahrnující jak biologický základ jedince, tak i společenské podmínky jeho života včetně společenských vztahů.⁴

Pojem viktimnost

Viktimnost je disponovanost jedince nebo skupiny stát se obětí trestného činu. Osobu, která se ještě nestala obětí trestného činu, ale u níž díky jejím vlastnostem nebo chování existuje nadprůměrné riziko, že se jí může stát.

Pojem Viktimizace

Viktimizace je proces, v němž se potenciální oběť stává obětí skutečnou.

Dominantní roli v tomto procesu sehrává samozřejmě pachatel. Protože tento aspekt viktimizace se překrývá s problémem samotné kriminogeneze, je zkoumán kriminologií v rámci učení o pachateli a etiologii kriminality.⁵

2. Znásilnění a jiné formy sexuálních deliktů z hlediska trestně právní úpravy

Podle naší platné právní úpravy je znásilnění činem, kterým pachatel násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži nebo k takovému činu využije její bezbrannosti. Toto jednání je ohodnoceno sazbou odnětí svobody na dvě léta až osm let. Znásilnění ženy mladší patnácti let se trestá v sazbě na pět až dvanáct let a trest v sazbě deset až patnáct let hrozí pachateli, způsobí-li znásilněním smrt.

Znásilnění je dokonáno spojením pohlavních orgánů a vůbec nezáleží na tom, zda došlo či nedošlo k pohlavnímu vyvrcholení nebo uspokojení. Vteřina a dost stačí k tomu, aby násilník skončil na několik let za branou věznice. Pouhý dotyk pohlavních orgánů za účelem dosažení násilné soulože trestní zákon hodnotí jako pokus znásilnění.

Odpověď na otázku, co jsou to pohlavní orgány, nalezneme v celé řadě učebnic a odborných textů. Stručně shrnuto, zevní pohlavní orgány ženy tvoří pochva, zahrnující mons pubis, velké a malé stydké pysky, poštváček, ústí močovodu a poševní vchod. Mužské zevní pohlavní orgány tvoří pyj a šourek s varlaty. A právě spojení těchto orgánů realizované způsobem uvedeným v § 241 trestního zákona je znásilněním.

Ať se to zdá jakkoliv na první pohled nelogické, takzvaná soulož do konečníku či do úst není souloží v pravém slova smyslu a ani ve smyslu trestního zákona. Proto

⁴ HYHLÍK, J., NAKONEČNÝ, M. *Malá encyklopedie současné psychologie*. Praha, 1973, s. 103

⁵ NOVOTNÝ, O. *Kriminologie*. Praha, 2004, s. 141-143

také vynucená „soulož“ do konečníku či do úst není trestným činem znásilnění podle § 241.

Pokud tedy násilné jednání muže vůči ženě s cílem vybití sexuálního vzrušení nesměřuje k dosažení soulože, tj. spojení pohlavních orgánů s pohlavními orgány ženy, nemůže být posouzeno jako znásilnění.

Samozřejmě, že jednání, o kterém je řeč, není beztrestné a je zcela logické, že trestní zákon postih takové činnosti umožňuje a pachatel dojde svého trestu. Toto jednání je ve své podstatě hrubým zásahem do tělesné integrity jednotlivce a může být podle konkrétních okolností posuzováno jako trestný čin omezování osobní svobody, vydírání, případně útisku.

Pro formulační přesnost by bylo vhodné pro anální a orální praktiky neužívat termín soulož, ale hovořit jednoduše o styku do konečníku či do úst.

Málokterý trestný čin dokáže občas pořádně zamotat hlavu policii, státnímu zástupci a soudu tak, jako právě znásilnění. Je to dáno specifikami tohoto činu, kdy k jeho spáchání zpravidla dochází beze svědků a kdy proti sobě stojí tvrzení pachatele a jeho oběti, často protichůdná a zásadně si odporující. Vedle těchto výpovědí mohou sloužit za důkazy stopy násilí na tělech, jako jsou oděrky, škrábance, podlitiny, ale i vážnější zranění, poškození v okolí pohlavních orgánů, na prsou a podobně. Bez důkazního významu nejsou stopy případného zápasu jako je podupaná tráva na místě zápasu, zpřeházený nábytek a podobně.

Více než kdekoliv jinde platí zde zásada, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění činu.

Vyšetřování trestných činů znásilnění a pohlavního zneužívání bývá obtížné zejména pro často rozporné výpovědi pachatelů a poškozených. Právě tam, kde chybějí objektivní důkazy, jsou výpovědi důkazy jedinými, o které se orgány trestního řízení opírají. Proto je tak důležité zajištění spolehlivých objektivních důkazů co nejdříve po vzniku podezření, že byl trestný čin spáchán. Většinou se jedná o důkazy jedinečné, neopakovatelné a s odstupem času znehodnocené nebo vůbec ztracené.

Gynekologické vyšetření prováděné s časovým odstupem od spáchaného činu nemůže zpravidla přinést jednoznačnou a pro trestní řízení potřebnou odpověď. To vyšetření, ideálně prováděné co nejtěsněji po spáchání trestného činu, však nelze zužovat jen na vlastní gynekologický nález, ale je nezbytné, aby lékař popsal stopy násilí po celém těle, momentální psychický stav, podrobnou anamnézu, stručný, ale doslovný popis situace uvedený obětí trestného činu. Zachycení všech těchto skutečností a jejich důležitost pro další vedení vyšetřování jsou zřejmé i z toho, jak

v posledních letech vzrůstá počet těch znaleckých expertiz, které svědčí o nevěrohodnosti výpovědí poškozených, u kterých lze konstatovat sklony k dramatizaci, narcismu, egocentrismu, patické rysy se sklony k účelovému jednání, sníženou sebekritičnost a celkově vysoké procento lží. Výrazně se u nich také projevují sklony líčit situaci podle vlastních přání a představ.

Sexuálně motivované trestné činy vyvolávají vzrušení ve veřejnosti a z toho plynoucí tlak na jejich nekompromisní postih. I když se osoby odsouzené pro trestné činy znásilnění a pohlavního zneužití podílejí na celkovém počtu odsouzených osob v nepatrném rozsahu a stejně tak je nepatrný i rozsah těchto trestných činů v porovnání s celkovým počtem odsouzených trestných činů, je třeba každé věci věnovat náležitou pozornost, objasnit příčiny a motiv trestné činnosti, její pohnutku a uložit trest.

Aby byl boj proti trestným činům proti svobodě a lidské důstojnosti účinný a přinášel potřebné výsledky, spočívající především ve výrazném snížení podílu recidivujících pachatelů, je třeba zkoumat, které faktory nejvíce ovlivňují páchaní této trestné činnosti, a zda je ochrana lidské důstojnosti v pohlavní sféře v praxi orgánů činných v trestním řízení dostatečně zajišťována.

Z výzkumu příčin a podmínek sexuální trestné činnosti plyne, že tato trestná činnost je zpravidla výsledkem působení více vnějších a vnitřních složek na osobu pachatele.

Řešení právních problémů v oblasti sexuálních trestných činů je spojeno s problémy, náležejícími do vědeckých oblastí psychologie, sexuologie, soudního lékařství, soudní psychologie, a soudní psychiatrie.

Pachatelé sexuálně motivovaných trestných činů jsou v drtivé většině způsobilí nést odpovědnost za svoje činy před zákonem. Ze skutečnosti, že sexuální úchylnka je poruchou, nelze vyvodit závěr, že je úchylná osoba za svoje jednání beztrestná. Při znaleckém posuzování pachatelů těchto činů však někdy sexuologové zjišťují podstatné snížení ovládacích schopností pachatele.

Můžeme tedy říci, že sexuální trestné činy jsou činy spáchané pro bezprostřední sexuální uspokojení pachatele, které je v rozporu s převládající sexuální morálkou společnosti, ve které pachatel žije, a jsou uvedeny v trestním zákoně.

Z psychiatricko-sexuologického hlediska může být trestný čin spáchan čistě na podkladě psychické poruchy nebo čistě na podkladě sexuální deviace, ale je možné i překrývání. Některé sexuální úchylnky mají již ve své podstatě charakter trestné činnosti a jejich realizace naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu. Je to kupř.

sadismus (vražda podle § 219, ublížení na zdraví podle § 221 a § 222, týrání svěřené osoby podle § 215, Omezování osobní svobody podle § 231, vydírání podle § 235, útisk podle § 237).

Vysoká společenská nebezpečnost trestných činů znásilnění a pohlavního zneužívání vyžaduje co nejrychlejší zjištění objektivní situace tak, aby mohlo být vyšetřování a trestní stíhání vedeno správným směrem. Vyšetřování trestného činu znásilnění vyžaduje pečlivé objasnění celé řady otázek a zjištění mnoha skutečností, které jsou předmětem dokazování ve smyslu obecných ustanovení trestního řádu, z nichž některé mohou být zodpovězeny či vysvětleny pouze erudovaným odborníkem – lékařem. Jde především o důkaz soulože, ignorace vážně míněného odporu ženy či zneužití stavu bezbrannosti, případně zranění dosahující intenzity ublížení na zdraví, těžké újmy na zdraví či dokonce smrti. Často se chybuje právě tím, že se lékař omezí na genitální oblast a nevíšimá si lehčích poranění, jako jsou oděrky a zhmožděny měkkých tkání. I lehké zranění může totiž představovat důležitý důkaz vykonaného násilí.

Tam, kde je k dispozici podezřelý, měla by následovat rovněž jeho lékařská prohlídka, odběr slin a krve a zajištění oděvních součástí.

Významná role, kterou hraje soudní gynekologie a soudní lékařství na tomto úseku, může být dobrým příkladem účasti zdravotnictví v účinném boji s kriminalitou.⁶

2.1 Vztah psychologie a práva

Právní normy jsou jednoznačně adresovány lidem. Jinak to ani nemůže být. Jejich naplňování zároveň může být uskutečněno pouze odpovídajícím lidským chováním, jež odráží psychické jevy vztahující se ke konkrétní osobnosti člověka, tedy psychické vlastnosti (postoje, schopnosti a dovednosti), psychické procesy (poznávací, citové a volní) a psychické stavy. Tyto aspekty lidského chování zákonodárce do jisté míry předjímá v právních normách. Právo tedy nepůsobí direktivně a mechanicky na chování, ale prochází „filtrem“ psychických stavů, vlastností a procesů a může v jistém měřítku přispět i k jejich vývoji (právní výchova, právní vědomí, využití sankcí).

Dále by všichni, kdo výrazným způsobem přispívají k naplnění účelu trestního řízení, tedy policejní orgány, státní zástupci, soudci a přísedící, ale i další osoby pracující s poškozenými, svědky, vazebně stíhanými apod., měli zohledňovat také psychické procesy a vlastnosti pachatelů, resp. Podezřelých nebo obviněných, svědků či obětí.⁷

⁶ MITLÖHNER, M., Erotika a paragrafy. Grada Publishing, 1999, s. 136-138

⁷ ZÁHORSKÁ, J., Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů. Praha, 2007, s. 14

2.2 Pojetí znásilnění z historického hlediska

Se vznikem Československé republiky došlo i k převzetí některých zákonů z doby Rakouska-Uherska. Trestní zákon (z 27. 5. 1852) se zabýval „násilným smilstvem, zprzněním a jinými těžkými případy smilstva“. Několik konkrétních citací z daného trestního zákona, a to jak vymezení zločinu, tak i trestu:

Vzhledem k tématu mé BP uvádím pouze citaci týkající se problematiky znásilnění. Tato citace zní:

Násilné smilstvo

„Kdo osobu ženskou nebezpečným vyhrožováním, skutečně vykonaným násilím nebo lstivým omámením smyslů učiní neschopnou, by mu odpor činila, a ve stavu tomto ji k mimomanželskému souložení zneužije, dopustí se zločinu násilného smilstva.“ (V takovém případě byl trestem těžký žalář mezi pěti a deseti lety, v případě prokázání následků i trest dvacetiletý, v případě smrti oběti se trestalo „těžkým žalářem doživotním“).

Všeobecně lze konstatovat, že soudní přelíčení a vůbec všechny trestné činy, které mají sexuální podtext, jsou vyhledávány masmédií. Magickou hranicí v oblasti pohlavního styku je věk 15 let. Každé stanovení věkové hranice pro trestní zodpovědnost je záležitostí společenské domluvy. Např. v USA je věk zákonného první pohlavního styku stanoven v jednotlivých státech v rozmezí 11-18 let. U nás je to již zmiňovaná hranice 15 let a například ve Vatikánu 12 let. Ve světě existují i některé další zákonné normy, které mnohé z projevů lidské sexuality zakazují. Například ve třinácti amerických státech je zakázán orální sex. V Austrálii v nedávné době řešili soudci poprvé případ znásilnění muže ženou.

V některých zemích se může zamilovaný pár snadno dostat do konfliktu se zákonem.

Například takové milování na pláži může přijít v Chorvatsku na vysokou pokutu, ale ve Španělsku a Itálii se jedná o pokutu ještě vyšší. V krajním případě se může jednat i o odnětí svobody za shodný čin: v Chorvatsku 1 měsíc, v Turecku i více jak 2 měsíce, 1 rok v Itálii. Ani Amerika nezůstává pozadu. Ke konfliktu se zákonem stačí v některých státech USA obyčejné políbení na ulici. V tomto ohledu jsou zákony u nás velice tolerantní.

Na samotný závěr ještě jednu krátkou poznámku. Československo taktéž ratifikovalo mezinárodní dohody o potírání obchodu se ženami a dětmi zákonem

č.123/1924 SB.

(30. září 1921) a zákonem č.23/1936 Sb. (11. října 1933). Paragrafy, které mají úzký vztah na sexuální chování, zahrnuje celá řada právních norem. „Boj“ pro (případně proti) respektování rozličných forem sexuálního chování se stává dokonce i předmětem volebního boje různých politických stran.⁸

3. Pachatelé sexuálně motivovaných trestných činů

Pochopení mechanismu sexuálních deviací brání nesprávná představa, která je součástí většinové ideologie a postihuje i psycho(pato)logické myšlení, že sexuální chování je toliko takové, při němž je již ve hře genitál a zejména jeho přímé (taktilní) dráždění. Takové zúžené pojetí sexuality pak přirozeně usnadňuje představu, že sklon ke znásilňování plyne z nezdrženlivosti, agresivity a jiných nepříznivých rysů osobnosti. Je to pojetí nesmyslné psychologicky (sociosexuální učení nemůže záviset na jediném posilovači – orgasmu) i biologicky.

Studium sexuálních deviací nás obohacuje tím, že nás vede k pohledu na normu jaksi zvenčí, a tedy jako na nesamozřejmou, jako na problém. K vysvětlení sklonu ke znásilňování je totiž třeba předně odpovědět, proč neznásilňují ordinární muži, a to dokonce často ani tehdy, jsou-li to jinak kriminální nezdrženlivci, asociálové a charakterově slaboši. Již z toho je patrné, že myšlenkové kliše psycho(pato)logie o antičnosti, nezdrženlivosti apod. sama např. sklon k znásilňování nevysvětlí. Je to totiž normální sexualita muže, která činí sexuální delikt nepravděpodobným.

Znásilnění je možnou, ale nepreferovanou strategií typického muže. Ano, v sexualitě ženy může být potenciál toužit, aby se jí muž „zmocnil“, a v muži touha tak učinit. Ale osvobodíme-li se v psycho(pato)logii ze zajetí slov, zjistíme, že normální akt „zmocňování“ se podstatně liší od pravé agrese a znásilnění jednak provedením, jednak přípravou.⁹

Osobnost pachatele jako psychologický problém

Zatímco kriminologické koncepce berou v potaz veškeré možné okolnosti, které podněcují kriminální jevy, psychologie k nim přistupuje z pohledu zúčastněných jedinců (tj. pachatelů, obětí i svědků). Pojem osobnost skrývá jedno z klíčových témat kriminální psychologie a vůbec všech aplikací psychologie v oblasti práva. V psychologii otevírá pojem osobnosti prostor pro široké pole různých problémů,

⁸ JANIŠ, K., *Toulky historií sexu a erotiky*. Praha, 2007

⁹ BRICHČÍN, S., KOLÁŘSKÝ A., et al. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. Praha, 1996, s. 10

hledisek a otázek zkoumání. Připomeneme jen ty nejzákladnější: struktura osobnosti (tj. rozčlenění psychiky do určitých komponent, skladba vlastností jedince), dynamika osobnosti (tj. výklad chování a prožívání člověka, např. jak jedná ve stresu, jak se rozhoduje v konfliktních situacích apod.), vývoj osobnosti atd. Je zřejmé, že téměř každý psychologický výzkum kriminality začíná či končí u problematiky osobnosti. Téměř každá psychologická koncepce kriminality a kriminálního jednání s tímto pojmem pracuje.

Ve forenzní psychologii nabývá tento pojem širokou paletu konkrétních poloh, nejčastěji v závislosti na procesním postavení jedince. Tímto způsobem vzniká problematika osobnosti obviněného, obžalovaného, odsouzeného a konečně propuštěného.

Všechny tyto varianty zastřešuje souhrnný pojem osobnosti pachatele, který pěstuje především kriminální (kriminologická) psychologie.

V důsledku pronikání mezinárodní terminologie se v synonymním významu objevuje i u nás stále častěji výraz kriminální osobnost. S určitým zjednodušením můžeme říci, že kapitoly o osobnosti pachatele předkládají popis a výklad psychických charakteristik a zvláštností jedinců, kteří se dopustili kriminálního jednání.

V souvislosti s osobností pachatele se psychologie zajímá o dvě otázky. Jak dospívá jedinec k připravenosti jednat kriminálním způsobem, tj. jaké duševní pochody a vlastnosti uvozují trestnou činnost, udržují ji v chodu a vtiskávají jí její konkrétní tvář. Druhá otázka směřuje ke zjištění zda se pachatelé vyznačují určitými psychickými zvláštnostmi, které je odlišují od nepachatelů, a jestliže tomu tak je, pak o jaké zvláštnosti (vlastnosti) se jedná. Uvedené dvě otázky vyjadřují ve zjednodušené podobě výchozí pozice dvou přístupů ke studiu osobnosti pachatele v kriminální (kriminologické) psychologii. První přístup se běžně označuje jako procesuální či dynamický. Druhý přístup se nazývá strukturálním či typologickým.

Strukturální přístup se zabývá především typologickými koncepcemi, proto bývá rovněž označován jako typologický přístup. Již dlouhou dobu provokují lidské poznání otázka, zda se pachatelé zásadně liší po stránce svého psychického založení od většiny, která respektuje morální i právní normy, a jestliže ano, čím, jaké psychické vlastnosti a charakteristiky diferencují sociálně přizpůsobeného jedince od kriminální osobnosti. Vývoj forenzního poznání v 19. a 20. století procházel různými extrémními názory. Krajní polohy vyjadřuje na straně jedné Lombrosova koncepce z druhé poloviny 19. století (zásadní či přinejmenším podstatná odlišnost rozeného zločince) a na straně druhé současná koncepce tzv. labelingu z druhé poloviny dvacátého století (pachatel se

liší pouze tím, že jeho jednání je označeno formálními instancemi sociální kontroly jako kriminální). Je přirozené, že zmíněná otázka není ani v současnosti beze zbytku a definitivně zodpovězena.

Zdá se však, že představa o absolutní, zásadní a trvalé odlišnosti osobnosti pachatele od nekriminální většiny je překonaným mýtem forenzní psychologie a kriminologie. Nepodařilo se zjistit nápadné změny struktury a dynamiky osobnosti, které by byly příznačné výlučně pro osobnost pachatele. Např. agresivita se vyskytuje u pachatelů i nepachatelů a současně ne každý pachatel musí být nutně zvýšeně agresivní. U některých vrahů je např. osobnost posunuta ne ve směru zvýšené agresivity, nýbrž ve směru sníženého sebevědomí a zvýšené impulsivity.

Z dnešního hlediska se jeví téměř jisté, že pozoruhodnosti, které našel Lambroso u pachatelů (nižší inteligenci, nízkou empatii, nižší citlivost na bolest), jsou rovnoměrně rozptýleny v celé populaci anebo přesněji vzato v určitých jejích vrstvách, aniž by tato vrstva byla nutně kriminální. Zdá se, že veškeré údajné kriminogenní vlastnosti (chladnokrevnost, sobeckost, fyzická zdatnost, egocentričnost, sociální necitlivost) jsou podle normálního rozložení rozptýleny v celé populaci a za určitých okolností mohou být dokonce předpokladem úspěšné profesionální kariéry. Proti tradičnímu předpokladu o bytostné odlišnosti pachatelů svědčí navíc výzkumy tzv. putativní kriminality. Mínil se tím potencionální připravenost takřka jíc „slušných lidí“ dopustit se nekalého jednání za předpokladu, že nebude odhaleno a stíháno. Americký psycholog A. Bloch např. zjistil při anonymním dotazování univerzitních studentů, že nemalá část z nich připouští, že se v minulosti dopustili jednání z pohledu morálky a zákona značně problematického, které kdyby bylo odhaleno a stíháno, by umožnilo závěr, že šlo o trestný čin. Sečteno a podtrženo to znamená, že alespoň na současné úrovni zkoumání se nepodařilo prokázat existenci typických psychických charakteristik, které by nutně předurčovaly jedince ke kriminálnímu vývoji, a proto by se vyskytovali pouze v populaci pachatelů. Původně předpokládaný pud zločinnosti (zločinné založení), který by fatálně a nezvladatelně popoháněl jedince ke kriminálnímu jednání, je nade vše pochybnost pouze uměleckou fikcí. Na druhé straně však existují výzkumné studie, které potvrzují vyšší pravděpodobnost kolize určitého jedince se zákonem právě v důsledku vysoce rizikové kombinace zcela určitých vlastností. Tyto studie vysvětlují především případy tzv. černých ovcí v rodině. Přes takřka ideální rodinné prostředí plné lásky, porozumění a dobré péče se dotyčný jedinec vymyká, je nápadně problémový a kolem dospívání často sklouzne k nekalému jednání. Při následném posuzování těchto případů pak nenalzáme žádné rizikové vlivy ve vnějším prostředí, a proto

konstatujeme, že ve hře je zřejmě těžko ovlivnitelné (vrozené) osobnostní založení daného jedince. Kanadský tým odborníků dospěl ve svém longitudinálním projektu k závěru, že k rizikovým osobnostním předpokladům patří trojkombinace:

- Snížená úzkostnost (jedinec se směle a bez obav pouští do nových a nejistých aktivit),
- Zvýšená impulsivnost (jedinec preferuje být neustále v pohybu, nová situace ho rychle zláká)
- Nezávislost na odměně (jedinec je lhostejný k tomu, zda bude chválen či nikoli, tresty mu nevadí).

Nápadné projevy uvedených vlastností pozorují rodiče u svých potomků už od dětství. Podstatné je ale zjištění, že značně riziková je výlučně tato trojkombinace. Jiná skladba vlastností anebo pouze dvě z nich riziko nepřináší.

Psychologické zkoumání pachatelů dnes pokračuje poněkud jiným směrem. Zaměřuje se na co nejpřesnější poznání (popis) osobnosti pachatelů a jejich vnitřní diferenciaci do určitých typů. Jednoduše řečeno, namísto otázky, jak se liší pachatel od nekriminální osobnosti, se klade otázka, jak a čím se liší pachatelé mezi sebou navzájem. Takto položená otázka směřuje k typologickým úvahám, které jsou v psychologii zcela běžné.

Psychologické typologie vycházejí z předpokladu, že určité vlastnosti se sdružují a vytvářejí tak typické konstelace, podle kterých lze veškerou populaci rozčlenit do několika stanovených skupin, tj. osobnostních typů. Zpravidla jsou jasně stanoveny příznaky, na základě kterých přiřazujeme konkrétního jedince k některému typu, např. introvert nebo extrovert. Takové přiřazení je nástrojem účelného poznání jeho osobnosti a lze je prakticky využít pro predikci nebo efektivní ovlivňování jeho chování. Obdobně funguje typologický přístup i ve forenzní psychologii. Typologie osobnosti pachatelů zpravidla slouží jako nástroj poznávání osobnosti konkrétního pachatele a současně se uplatňuje jako vodítko pro diferenciovaný přístup k pachateli např. při výslechu, při korektivních opatřeních v rámci výkonu trestu apod.

Existuje nemálo forenzních typologií. Některé vycházejí z tělesné konstituce a předpokládají její souvislost s duševním založením a konkrétní podobou kriminálního jednání. Některé pracují pouze s minimálním počtem psychických charakteristik, jiné kladou důraz na motivační pozadí a životní cestu. Praktická využitelnost jednotlivých typologií je rozličná. Větší funkčnost bývá připisována typologiím, které pracují s celou osobností a kalkuluji současně i běžně používaná psychopatologická hlediska, tj. příznaky neuroticismu, psychotismu, psychopatie a poruch inteligence, které výrazně

poznávají osobnost. Při pečlivém srovnávání typologií druhé poloviny dvacátého století s ukazuje, že řada z nich si je vzájemně blízká. Velmi často používají uvedené psychopatologické skupiny. Pomocí různých názvů označují velmi blízké psychologické typy. Liší se zejména v tom, do jaké hloubky diferencují ještě v rámci uvedených skupin. Dále uvádíme typologii, která vznikla zobecněním řady autorských typologií osobnosti pachatele a je prakticky využitelná ve všech fázích uplatňování práva.

Obecná typologie rozlišuje 5 základních typů osobnosti pachatele, do kterých lze zařadit kriminální populaci. Jsou to:

1. socializovaný typ (normální) typ,
2. neurotický typ,
3. psychopatický typ,
4. mentálně nedostačiv typ,
5. psychotický typ.

1. Socializovaný typ

Nejlépe vystihuje osobnost tohoto typu přívlastek normální, když na první dojem působí málo informativně. Vyjadřuje však velmi důležitou okolnost, tj. že jde o osobnost, na kterou se vztahují obecné poznatky o chování a prožívání. Konkrétně to např. znamená, že myšlenkové pochody a vůbec veškerá dynamika prožívání (city) jsou srozumitelné, fungují primární i sekundární potřeby tak, jak je známe z výkladu psychologie, svědomí je utvořené a reakce na spáchaný trestný čin odpovídají běžným představám (lítost, smutek, obavy o další životní cestu, otřesené sebevědomí, úzkostné očekávání reakce okolí apod.)

Spáchaný skutek má spíše epizodický charakter, vybočuje z dosavadní životní cesty a jeho motivace je průhledná, lze ji pochopit i z pohledu vnějších pozorovatelů (např. solné motivační tlaky, nedbalostní pozadí, původně nezřetelné zákonné důsledky jednání, potlačení představy o kriminální povaze jednání a s tím související absence pocitu nekalosti a nepravosti). Podle uvedených příznaků lze socializovaný typ v praxi celkem spolehlivě rozpoznat. Je třeba ho brát v úvahu při orientačním i odborném posuzování osobnosti prvopachatelů. V osobnosti socializovaného typu absentují výraznější známky poruchovosti. Jednání s tímto pachatelem proto nebývá těžkým oříškem. Kontakt s ním lze navázat zpravidla celkem snadno a oslovují jej prvky, které u jiných typů selhávají, např. apelace na morální hlediska, apelace na citové vazby k blízkým lidem, stimulace kladných vlastností jeho osobnosti apod.

2. Neurotický typ

Jeho osobnost je nápadná tím, že se v ní vyskytují větší či menší neurotické poruchy (zvýšená úzkostnost, dráždivá slabost, neurovegetativní poruchy, depresivní ladění, hysterické reakce, nutkavé vtíravé představy a úkony atd.). je přirozené, že neurotické prvky osobnosti příznačným způsobem vcházejí i do kriminálního jednání. Promítají se do motivace i do způsobu spáchání.

Pokud jde o motivaci, běžně se uvádí, že kriminální jednání je důsledkem nevyřešených emocionálních konfliktů nejčastěji v rodině. Typický neurotický pachatel je totiž převážně mladistvého a mladého věku, pochází zpravidla ze středních sociálních vrstev či přesněji řečeno z vrstev, které jsou dobře materiálně zajištěny. Kriminální jednání je zpravidla protestem proti rodině, nesměruje ani tak proti společnosti jako spíše proti vlastní rodině (reakce na přehlížení otcem, rozmrzelost na matčinu dominanci, netrpělivost vyplývající z prodlužované závislosti na rodičích, frustrovaná potřeba sociálního uznání a citového zázemí, pocity viny apod.). Proto bývá neurotický typ rovněž označován jako emočně narušený, emočně nestabilní jedinec.

Kriminalita neurotických pachatelů bývá vysvětlována především pomocí psychoanalytických tezí (podvědomí, emocionální nálož nevyřešených konfliktů, potlačení). Pro ilustraci uvedeme ukázkou výkladu neurotické delikvence:

Delikvence z pocitu viny: jde o situaci, kdy antisociální chování různého stupně je navozeno nevědomými pocity viny. Jedinec vnitřně strádá výčitkami svědomí za svou třeba i domnělou špatnost do té (neurotické) míry, že se dopustí nekalého jednání. Po spáchaném činu (přestupku) se pachateli uleví, zejména když byl přistižen a může tak být konečně potrestán. Neuvědomovaný, nezřetelný pocit viny tím zmizí, protože přišla sankce.

Delikvence z frustrované potřeby uznání: ten, kdo se cítí naprosto izolován a přehlížen svým sociálním okolím, může provést i závažný trestný čin jen proto, aby na sebe upoutal pozornost, která mu byla dlouho odepřena.

Neurotický prvopachatel zpravidla ocení, když z celkového kontaktu vyplývá, že chápeme jeho čin jako osudové klopýtnutí. Není vhodné, aby v něm vznikl pocit, že je odmítán (odepisován) jako člověk. Většina těchto pachatelů disponuje fungujícím svědomím. Proto je možné se odvolávat na morální hodnoty a normy, T.J. apelovat na kladné stránky osobnosti.

3. Psychopatický typ

Obecně se u tohoto typu pachatele předpokládá značný podíl osobnosti na

kriminálním jednání. Osobnost (její temperamentové a charakterové vlastnosti a rysy) sehrávají výraznou roli, a to jak v motivační konstelaci, tak ve způsobu spáchání trestného činu. Naopak situační faktory ustupují do pozadí. Výraz psychopatická osobnost je diagnostickým termínem. Jde o psychiatrickou diagnózu, který se používá pro jedince projevující se svéráznými, nápadnými a zvláštními způsoby chování a prožívání. Protože jde o dosti silné nápadnosti, povšimne si zpravidla i laik při běžném jednání, že dotyčný se vymyká běžnému standardu a není tudíž zcela „normální“. Odborně se psychopatie označuje jako relativně trvalá porucha (odchylka) osobnosti.

Jednání s psychopaty je obtížné v běžných životních situacích a tím více pak v závažných situacích vznikajících v souvislosti s uplatňováním práva. Nalézt účinný způsob komunikace a interakce je ovšem i pro odborníka dosti náročné. Díky oploštělé emocionalitě selhávají postupy kladné stimulace, apelace na morální hodnoty, svědomí, pocity viny apod. Dobrá vůle ze strany činitelů práva bývá chápána jako projev slabosti. Každé zaváhání, nedůraznost a nedůslednost, např. při výslechu, bývá okamžitě využívána k vlastnímu subjektivnímu prospěchu. Inteligentní pachatel tohoto typu může průběh výslechu manipulovat a odvádět pozornost od klíčových otázek, zejména setkali se s nezkušeným vyšetřovatelem.

V aktuálních klasifikačních systémech duševních poruch a nemocí je pojem psychopatie vyřazen. Je nahrazen neutrálnějším výrazem „poruchy osobnosti a chování“.

4. Mentálně nedostačivý typ

Jde o typ pachatele, jehož osobnost se vyznačuje nízkou inteligencí. Jeho obecné rozumové schopnosti jsou nižší, než je obvyklé. Jinak řečeno, jedná se o „primitivní osobnost“ a tomu odpovídá i obraz, který skýtá jeho trestná činnost. Nebývá promyšlená, je pro ní příznačná jednoduchost a přímočarost. Mentálně nedostačivý typ se často dopouští násilné trestné činnosti, bývá pachatel sexuálních útoků proti inadekvátním objektům (děti, zvířata), při skupinové trestné činnosti bývá vykonavatelem nápadů a iniciativy druhých.

Rozpoznat tento typ pachatele bývá snadné. Nízkou rozumovou vybavenost nelze přehlédnout např. na způsobu vyjadřování. Používá omezenou slovní zásobu, jednoduché věty, spíše popisuje, není schopen vzhledu do motivace druhých a často není s to verbalizovat ani vlastní pohnutky. U mentálně nedostačivého typu se obecně předpokládá větší ovlivnitelnost ve smyslu nekritického bezděčného přejímání názoru

druhých. Pro výslech to představuje nezanedbatelné nebezpečí počínaje dílčími nepravdivými produkcemi a konče nepravdivým sebepoznáním.

5. Psychotický typ

Psychotickým typem se míní pachatel, který v době spáchání trestného činu trpí některou z konkrétních podob nejtěžšího duševního onemocnění, tj. psychózou. Dopustí-li se psychotik kriminálního činu, jde většinou o násilné trestné činy. Na první pohled je spáchaný čin nápadný svou bizarností, nesrozumitelností a nikoli výjimečně i svou brutalitou. To vše platí o motivaci, která je nápadně nečitelná, zvrácená, nepochopitelná normálními měřítky (např. psychotik zavraždí vlastní děti, aby je ušetřil vysávání prostřednictvím paprsků z cizí planety anebo proto, že je vidí jako roboty).

U psychotického typu se předpokládá, že jeho obecná věrohodnost je mizivá. To vak znamená, že by nebyl vůbec způsobilý podat v konkrétním případě věrohodnou výpověď. Věrohodnost výpovědi je však nezbytné v každém jednotlivém případě řádně přezkoumat.

Motivace kriminálního jednání

Procesuální přístup se zaměřuje na vlastní kriminální jednání. Usiluje o popis a výklad duševního dění, které probíhá v osobnosti pachatele okolo spáchání trestného činu, tj. před, v průběhu a po vlastním kriminálním jednání.

Rozborem motivace odpovídáme na otázku, proč se jedinec zachoval tak, jak se zachoval. Hledáme důvody, které by učinily jeho chování srozumitelným a pochopitelným pro vnější pozorovatele. Pojem motivace označuje vnitřní duševní proces, která vzbuzuje určité chování, udržuje ho v chodu zaměřuje ho na konkrétní cíl.¹⁰

4. Žena jako oběť znásilnění

Znásilnění je u nás stále ještě pojem tabuizovaný. Pro mnohé je pojem znásilnění spojen s velmi silným strachem. Předem si kladou otázky, jak se v takovém případě zachovat, zda je lepší se bránit a s pachatelem bojovat, nebo zůstat pasivní a doufat, že situaci přežijí. K traumatu obětí znásilnění patří i strach z otěhotnění, onemocnění některou ze sexuálně přenosných chorob či virem HIV.

Ve vyspělých evropských zemích pracují policisté a soudci speciálně vyškolení pro sexuální kriminalitu a mnoho zdravotnických zařízení nabízí psychologickou péči

¹⁰ ČÍRTKOVÁ, L., *Kriminální psychologie*. Praha, 1998, s. 66-70.

obětem. Klinický výzkum pracuje na rozvoji metod péče pro oběti i pachatele takovýchto trestných činů. V posledních letech přitahuje toto téma zájem odborníků a médií i u nás. V rámci péče o oběti znásilnění jsou zřizována specializovaná krizová centra a školení odborníci zabývající se tímto tématem.

Navzdory vzrůstající pozornosti o toto téma a množství speciálních programů se počet případů znásilnění nesnižuje. Trestné činy znásilnění tvoří přibližně 40 procent celkové mravnostní delikvence v ČR a jsou tak po sexuálním zneužívání druhým nejčastějším trestným činem.

Zkušenosti obecně ukazují, že i přes závažné psychické následky znásilnění pouze malá část sexuálně trestných činů je skutečně policejně hlášena a vyšetřována. To může souviset s nedostatečným sebevědomím postižených, s přežívajícími mýty o podílu oběti na trestném činu, se sociální stigmatizací oběti znásilnění atp. Mnoho kriminologů považuje znásilnění za typický vztahový delikt a uvádí, že asi 70 procent pachatelů má blízký vztah k oběti. V těchto případech mají ženy tendenci vyhýbat se hlášení a tedy kriminalizaci na nich spáchaných sexuálních agresí.

Fenomén sexuálního násilí, kdy je pachatel v blízkém vztahu k oběti, získal v ČR v 90. letech stoupající pozornost. Především díky feministickému hnutí. Ženy jsou se dnes více vědomy svých práv a staví se informovaněji a energetičtěji na jejich obhajobu.

Zkušenostmi naší populace se sexuálně agresivním chováním se zabývali ve svém výzkumu např. Weiss a Zvěřina (1996). V rámci širšího výzkumu sexuálního chování obyvatel České republiky položili i otázky týkající se zkušeností se sexuálně agresivním chováním. U žen bylo zjišťováno, zda byly někdy v životě přinuceny k pohlavnímu styku násilím, zda se to stalo jednou či opakovaně, v jakém věku, kdo by. Pachatelem a jestli tento delikt oznámily policii. Mužům pak byla položena otázka, zda někdy přinutili nějakou ženu k pohlavnímu styku násilím či hrozbami a k jaké formě styku jí nutili. Ze zkoumaného souboru žen uvedlo zkušenost s násilným sexuálním chováním 11,6 procent, přičemž 3,4 procenta žen uvádí takovouto zkušenost opakovaně. Naprostá většina ženských obětí prožila násilnou sexuální zkušenost v mladém věku (především mezi 16. – 25. rokem). Úplně neznámý byl pachatel pro oběť pouze v desetině případů sexuální agrese. Pouze 3,4 procenta těchto deliktů bylo nahlášeno policii. Na otázku, zda někdy přinutili násilím nebo hrozbami nějakou ženu k pohlavnímu styku odpovědělo z vyšetřených mužů kladně celkem 4,8 procent. Zřetelně nejčastější formou vynuceného pohlavního styku byl vaginální koitus. Výsledky svědčí i o tom, že v polovině případů je vynucený pohlavní styk spojen

s nucením k jiným sexuálním aktivitám, než je pohlavní spojení. Šedesát procent mužů nutilo ženu, aby masturbovala a 48 procent si vynutilo felaci. Oběti sexuálního násilí trpí častěji sexuálními poruchami, partnerskými potížemi, jsou méně spokojené se svým sexuálním životem, zažívají úzkosti, deprese, trpí poruchami spánku, sníženou sexuální apetencí a ztrátou schopnosti dosáhnout orgasmu. Trpí pocity ponížení a viny, studem, vztekem, krachem hodnotového systému, pochybnostmi o sobě samých. Objevuje se myšlenkový „blok“ na situaci, nebo neustálé návraty k myšlenkám na to, jak by bylo možné násilníkovi uniknout, nebo jak bylo možné se zachovat jinak. Časté jsou tělesné obtíže např. v podobě výtoků a svědění v oblasti genitálu, urogenitální potíže, nepříjemné pocity v oblasti úst a krku po orálním sexuálním styku, bolesti nebo krvácení v rektální oblasti po análním násilí nebo i generalizované bolesti.

Znásilnění můžeme rozdělit na:

- a) **agresivní znásilnění** - cílem je oběť tělesně a duševně zranit a motivem je msta za odmítnutí,
- b) **sexuální sebepotvrzení** - k dokázání si vlastní maskulinity a překonání nízkého sebevědomí,
- c) **sadistické znásilnění** - může vyústit až v sexuální vraždu, pachatel se ukájí bezmocností a útrapami oběti
- d) **skupinové znásilnění** - pachateli jsou často mladí lidé, cílem je získat uznání vrstevníků, často k němu dochází pod vlivem návykových látek,
- e) **impulzivní znásilnění** - pachatel spontánně využívá nabízející se příležitosti;¹¹

Mravnostní kriminalita (používán také pojem sexuální kriminalita) hluboce zasahuje do nejcitlivější sféry osobní integrity. Mravnostní trestné činy vzhledem ke svému charakteru, ale především vzhledem k jejich dopadům na chráněný zájem (život a zdraví člověka, svobodu v rozhodování o sexuálních stycích, mravní vývoj mládeže a další) jsou zařazovány mezi nejzávažnější trestné činy s vysokou tzv. typovou nebezpečností. Jejich škodlivý následek je patrný bezprostředně po jejich spáchání, ovšem mnohem závažnější jsou možné následky v podobě vývojových psychických poruch, různých traumatizujících poškození apod.¹²

Vyrovnání se s takovouto nepříjemnou zkušeností může probíhat mnoho týdnů, měsíců i let a je ovlivněno mnoha faktory. Postižená osoba může zcela změnit svůj styl

¹¹ ŠTABLOVÁ, R., *Kriminologie, studijní texty*. [online], Praha, 2008, 78 s.

Dostupné na [www: < http://www.vsr.cz/predmety/kestazeni/kriminologie.pdf >](http://www.vsr.cz/predmety/kestazeni/kriminologie.pdf)

¹² CHMELÍK, J. a kol., *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha, 2003, 11 s.

života, může např. změnit bydliště, opustit svého partnera nebo jím být opuštěna. Může mít potíže v zaměstnání nebo ve škole, může redukovat na minimum své aktivity. Poruchy spánku a noční můry ve vztahu k prožitému násilí mohou přetrvávat ještě dlouhou dobu.¹³

4.1 Previktivní faktory

Pátrání po významu a roli previktivních faktorů běží po dvou kolejích. Za prvé jde o problém, který lze lapidárně vyjádřit otázkou, zda existují určité predestinující podmínky, které zvyšují u ženy pravděpodobnost znásilnění nad hranici náhody. Druhý směr bádání se zaměřuje více na následky znásilnění. Výzkumné projekty hledají odpověď na otázku, které previktivní faktory nebo události rozhodují o dopadu znásilnění na oběť. V anamnéze a osobnosti obětí se pátrá po klíčových momentech, které zmírňují nebo naopak komplikují následné potíže při návratu do normálního života. V tomto příspěvku se zaměříme na první linii zkoumání. Reprezentují ji badatelé, kteří se snaží zjistit, jaké charakteristiky činí z ženy favorizovaný terč sexuálního útoku. Takto zaměření badatelé pochopitelně předpokládají, že takové previktivní znaky skutečně existují. Tvrdí, že riziko znásilnění není v populaci žen rozloženo náhodně. V pozadí stojí koncepce o tzv. participaci oběti na vzniku trestného činu (v modernějším podání pak koncepce atraktivita oběti pro pachatele). Jejich základní myšlenka spočívá v tom, že chování a i některé osobnostní rysy oběti podstatným způsobem ovlivňují rozhodování pachatele, a tím i spáchání trestného činu. Výzkumníci se pak tyto znaky snaží objevit, pojmenovat a utřídit. Dlužno podotknout, že dosavadní výsledky jsou plné rozporů a kontradikcí. Oblíbeným výstupem takto zaměřených studií jsou typologie obětí znásilnění. Prominentní viktimologové jako Mendelsohn a Fattah považovali moment podílu (spoluzavinění) u znásilnění za tak klíčový, že jej použili jako hlavní kritérium svých typologických přístupů. Podle míry participace na genezi činu rozlišují například typ provokující oběti, typ zúčastňující s obětí atd. Je třeba zdůraznit, že výraz spoluzavinění není míněn v trestně právním smyslu a nesnímá z pachatele zodpovědnost za spáchaný skutek. I tak mohou tyto přístupy vyvolávat určitou nevoli a nepochopení jak u laiků, tak u odborníků (Ellingworth 1995).

Teprve koncem 80. let minulého století s objevily nové typologické přístupy. Tyto typologie jsou reálnější, neboť přihlíží k faktům z reálných případů, nikoli pouze

¹³ BENEDIKT, H. *To není vaše vina!* Praha, 2003, s.358

k teoretickým koncepcím z dílny různých psychologických směrů. Od 80. let se totiž prosadil názor, že je chybné zkoumat pouze osobnostní charakteristiky a znaky obětí. Pro porozumění obětem znásilnění je nutné přihlížet k celkové situaci znásilnění. Příkladem lze uvést Silvermana (podle Schulze 1994), který rozlišuje dva základní typy obětí:

- Oběti vztahového znásilnění,
- Oběti útočného znásilnění.

Vztahové znásilnění se odehrává na pozadí původních kontaktů anebo sympatií mezi pachatelem a obětí. Oběť je zaskočena či zmatena tím, že po neutrální či přátelské interakci dochází na sexuální násilí. U útočného znásilnění je situace oběti jiná. Dominuje v ní strach a silný stres z překvapivého kriminálního útoku. Mezi oběma typy znásilnění zjistil Silverman podstatné rozdíly zejména v jejich dopadu na oběti. Oběti vztahového znásilnění trpí především pocity viny, zatímco oběti útočného znásilnění strádají silným strachem a častěji se u nich objevují příznaky blízké obrazu posttraumatické stresové poruchy (PTSP). Zajímavé je, že vyžadují rovněž rozdílnou strategii intervence (Dätwyler 1993).

Empirické pátrání po previktivních faktorech, které předchází znásilnění, pokračuje i dnes. Výzkumné projekty jsou ovšem úzce zaměřeny na konkrétní a zvláště ohrožené skupiny žen (prostitutky, drogově závislé dívky). Smyslem těchto výzkumných aktivit je získat poznatky použitelné pro tvorbu fokusově pojatých programů prevence. Příkladem může být projekt, který zjišťoval, na čem závisí vyšší pravděpodobnost znásilnění uvnitř populace drogově závislých mladých žen. Exaltované chování, konflikty se zákonem a střídání partnerů v tzv. peer skupině byly definovány jako hlavní nositelé zvýšeného rizika znásilnění v této specifické skupině.

Na současných pokusech o identifikaci rizikových previktivních faktorů znásilnění je sympatické, že badatelé opouští původní mýtus o existenci psychologicky (osobnostně, konstitučně) predestinované oběti. Namísto toho pracují s hypotézou zranitelnosti (vulnerability). Ačkoliv není tento pojem zatím přesně teoreticky ukotven, pomohl už na svět řadě zajímavých projektů (Holst 2001). Zranitelnost je chápána jako komplexní vývojová charakteristika, tj. může se měnit v čase. Pro účely zkoumání bývá zranitelnost předběžně definována pomocí vzorců chování a myšlení, které má jedinec sklon použít při zvládání obtížných a nebezpečných situací. Odborně jsou označovány jako „coping“ styly a podle psychologů souvisí s rozmanitými, dříve izolovaně studovanými jevy, jako je např. víra ve vlastní schopnosti, iluze kontroly, životní

vitalita, autonomie a nezdolnost. Výzkumy se momentálně snaží ověřit, zda takto chápaná zranitelnost má roli významného previktimního, reviktimizačního faktoru v případech znásilnění.

Zranitelnost hraje hlavní roli i při vysvětlování jevu mnohonásobných obětí. Zranitelnost jedince není neměnnou veličinou rezistentní na vnější vlivy. Kolísá

a reaguje především na traumatické zážitky. Silné traumatické zážitky ji dokonce mohou vyprodukovat i u dříve pevné, silné osobnosti. Trestný čin může na určitou dobu zranitelnost jedince prudce zvýšit. Dříve, než se oběť stačí z prvního otřesu vzpamatovat, stává se snadnou kořistí pro další útočníky.

Psychologickým základem „kariéry“, oběti je naučená bezmocnost a pocit vlastní slabosti, kdy je víra ve vlastní schopnosti silně narušena a mizí pocit životní síly. Typickým důsledkem jsou pak submisivní a pasivní vzorce chování. Poškozená osoba se aktuálně potýká s rolí oběti a tím paradoxně sama sebe zatěžuje vyšší rizikovostí. Čím hůře poškodil první trestný čin po psychické stránce oběť, tím vyšší je získání zranitelnost i pravděpodobnost reviktimizace.

Příklad

Nedávný příklad z domácího prostředí je pro tyto vazby typický. Mladá dívka s všemi znaky málo rizikové oběti se při cestě domů stala obětí loupežného přepadení, jenom díky šťastné náhodě unikla smrtelnému zranění. Tři měsíce na to byla znásilněna.

Nastoupení na dráhu či „kariéru“ oběti lze chápat jako nejzávažnější možný důsledek iniciálního trestného činu. Jde o určitou tendenci, v konkrétním případě k ní může, ale také nemusí dojít. Větší riziko reviktimizace vzniká u obětí všech podob násilí a u obětí sexuálních deliktů. Zejména u nich je proto nezbytné včas nabídnout odbornou intervenci, která se cíleně zaměřuje na problém zvýšené zranitelnosti.¹⁴

Průběh znásilnění

Psychologických výzkumy se zaměřují i na chování a mentální pochody obětí v průběhu znásilnění. Nejde ani tak o objasnění základních prapů interakce mezi pachatelem sexuálního útoku a jeho obětí (jak tomu bylo u Fattaha či Mendelsohna). Psychologové se spíše pokouší o kategorizaci či klasifikaci základních behaviorálních i mentálních reakcí znásilněných žen na sexuální útok (Heikel 1997). Zajímá je, co cítí napadená oběť v průběhu útoku a jaké reakce či akce na místě ohrožení produkuje.

¹⁴ KOVÁŘ, P., et al. *Sexuální agrese : znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha, 2008, s. 61-62

Tento druhý směr zkoumání přitom usiluje o velmi praktické výstupy. Hledá maximálně účinné strategie obrany. Hlavní cílem je zjistit, jaké reakce oběti vedou k překažení úmyslů pachatele.

Jeden z výzkumů se zaměřil na zjištění emocí, které se v průběhu znásilnění objevují u oběti. Výzkumný soubor tvořilo 21 žen, které oznámily znásilnění policii. Znásilněné měly zpětně posoudit, který z následujících emocionálních stavů je nejbližší skutečnosti, kterou prožily.

- Strach ze smrti (až 90 %)
- Ponížení (40%)
- Bezmocnost (60%)
- Hnus (40%)
- Vztek (55%)
- Pocit odstupu, distance (tzv.: chladná hlava) (20%)

Procenta v závorce uvádějí četnost prožitku dané emoce. Dominantním pocitem z pohledu oběti je strach o život, zažívá ho většina napadených žen, více než polovina z nich pak klouže do pocitů bezmoci anebo vzteku, zatímco o ponížení referuje 40% žen. Jen každá pátá znásilněná je schopná uvažovat "s chladnou hlavou,,," tj. řešit krizovou situaci racionálními prostředky. Současné viktimologické studie se zabývají především formami odporu a jejich výslednými efekty. Cohenův výzkum

(podle Schulze 1994) se například tázal, jaké možnosti jednání vnímaly znásilněné ženy v průběhu sexuální agrese a jak hodnotily jejich případnou účinnost. Výzkumu se zúčastnilo 127 žen. Za efektivní strategii považovaly velmi hlasitý křik a komunikaci s pachatelem. Jejich názory na aktivní fyzický odpor se velmi lišily, více než polovina byla zpětně přesvědčena, že fyzický odpor působí spíše provokativně. Zdá se však, že tento názor obětí je hodně ovlivněn obecným klišé o údajné nebezpečnosti aktivního fyzického odporu než vlastní zkušeností s použitím této strategie.

Zajímavé výsledky přinesl komplexní výzkum této problematiky, ve kterém se autorům (Prentky podle Schulze 1994) podařilo vyšetřit 108 pachatelů znásilnění (v době výzkumu ve vězení) a současně 389 obětí jejich obětí. Analýzou všech získaných údajů byly rozlišeny čtyři skupiny pachatelů a pět typů obranných reakcí obětí.

Základní skupiny pachatelů znásilnění:

- Kompenzačně jednající pachatel
(znásilnění představuje kompenzační pokus o uspokojení),
- Pachatel využívající příležitost,
- Pachatel ventilující vztek,
- Sadistický pachatel.

Základní obranné strategie:

- Verbální odpor
- Nekonfrontační odpor (málo energický odpor)
- Útěk
- Konfrontační odpor (fyzická obrana)
- Pasivita (nekladení odporu)

Ve výzkumu se ukázalo, že obrana, kterou oběť zvolila, se výrazně řídila typem pachatele.

Například u pachatele, který byl vnímán jako kompenzující znásilňovač, tendovaly oběti statisticky významně k nekonfrontačnímu odporu založeném na měkkých strategiích. Zdá se však, že volba strategie probíhá intuitivně, dotazované ženy totiž nebyly schopny uvést, podle jakých signálů se rozhodly pro daný způsob obrany. Zatím převládá názor, že oběti reagují spontánně na stopové, podprahové signály. Podle výpovědí samotných obětí by se mohlo zdát, že se nejčastěji objevuje verbální obrana a pokusy o fyzický odpor.

Více studií se shoduje v závěru, že energický, vlažný odpor je pro oběť poměrně nebezpečnou strategií. Nejednoznačné, měkké odmítní a prosby o „milost a slitování“ spíše zvyšují pravděpodobnost pokračujícího sexuálního útoku. Také vnitřní monolog obětí, ve kterém dominuje strach z fyzického zranění, je považován za neefektivní, svazuje ji, vydává ji pachateli na pospas.

Aktuální studie většinou pracují s následujícím schématem reakcí obětí na sexuální útok:

- Fyzické strategie (fyzická obrana),
- Kognitivní strategie (mentální vyladění, iluze kontroly, víra ve vlastní kompetenci atd.),
- Verbální strategie (komunikace),

- Afektivní strategie (emocionální chování),
- Celkový psychický kolaps.

Výzkumníci se zatím snaží popsat jejich četnost, hlavní nosné prvky a efekt. Jednoznačné závěry ohledně doporučeného chování oběti nejsou momentálně k dispozici.

V poslední době se začíná hovořit o „*víře ve vlastní kompetenci*“ jako o klíčovém momentu obrany napadené osoby (Holst 2001). Jejím základem jsou vnitřní monology mobilizující různé scénáře obrany. Praktickým důsledkem je tendence postavit kurzy pro ženy nejen na fyzické obraně, nýbrž také na trénování mentálních schopností důležitých pro zvládnutí ohrožující situace.¹⁵

4.3 Dopad trestného činu na oběť

Jde o psychologický dopad kriminálního činu na oběť. Bezprostřední prožívání újmy představuje aktuální reakci jedince na primární viktimizaci. Je pochopitelné, že duševní vyrovnávání se s náhlou negativní událostí má individuálně různý průběh. Přesto lze poukázat na určité obecné příznaky, které se u různých lidí zabarvují různou intenzitou, prudkostí, délkou trvání atd.

Dále popíšeme psychologický dopad zločinu na oběť. Je však třeba připomenout, že následující poznatky platí nejen pro oběti trestných činů. Obdobně probíhá i psychické zpracování jiných traumatických událostí, např. dopravních nehod či různých katastrof. Obecně vzato, představuje viktimizace silně stresující událost, která je nenadálá, neočekávaná, svévolná a nepředvídatelná.

Vyznačuje se tím, že

- je prakticky nemožné se na ni dopředu připravit,
- je nesmírně obtížné se s ní rozumově vypořádat (tj. odpovědět si na otázku, proč incident potkal zrovna nás),
- bývá často téměř nemožné se jí vlastním přičiněním vyhnout.

Všechny uvedené znaky ve svém souhrnu způsobují, že viktimizace je prožívána poškozeným či obětí jako krize, která ohrožuje jádro osobnosti, tj. vlastní já. Dominuje pocit zaskočení, nepříjemného překvapení. Typická bývá proto reakce: Proč zrovna já? Nikdy jsem si nemyslel, že se to přihodí zrovna mně. V prožívání oběti se obvykle setkáváme s příznaky, které signalizují emocionální újmu. Někteří psychologové

¹⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Výbrané poznatky z psychologických výzkumů obětí násilnění*. Praha, 2001, s. 39-46

zavádějí v této souvislosti výraz „neviditelné rány“ vznikající jako důsledek kriminálního útoku.

Do výčtu těchto neviditelných ran patří především následující psychologické skutečnosti:

1. pocit zneuctění

Oběti tento pocit vyjadřují např. tím, že se jim svět protiví, že ztratily svou duševní rovnováhu nebo že zmizelo jejich přesvědčení, že jsou ve srovnání s ostatními v pořádku.

2. ztráta pocitu důvěry

Schopnost přiměřeně důvěřovat sobě a svému okolí je důležitým znakem každého duševně vyrovnaného člověka. KO normálnímu životu potřebujeme do určité míry důvěřovat svým přátelům, známým, ale i neznámým lidem. Žijeme s tím, že náš svět je v podstatě uspořádaný, relativně bezpečný a konec konců předvídatelný. Všechny tyto přirozené předpoklady jsou prožitkem kriminálního útoku silně otřeseny. Pocit důvěry bývá ochromen a svět a lidé v něm se začínají jevit jako nepředvídatelní, nesrozumitelní a schopní bezdůvodně škodit. Oběť se cítí bezbranná a vydaná ostatním na pospas.

3. ztráta pocitu autonomie (kontroly)

Zdravý člověk má pocit, že rozhoduje o svém jednání, že může volit mezi různými způsoby chování a jejich důsledky. Počítáme s tím, že jsme schopni kontrolovat většinu životních situací a vlastní aktivitou můžeme překonávat vnější nepříznivé okolnosti. Oběť zpravidla o tyto jistoty přichází. Pocit vlastní autonomie je narušen. Cítí se slabá, bezmocná a rozčarovaná. Dosavadní náhled na sebe (sebekoncept) a na okolí se rozpadá, obranné mechanismy, které udržují duševní stabilitu, jsou prolomeny.

Prožívání újmy má svou dynamiku. V závislosti na tom, jaký obraz skýtá chování a prožívání jedince poté, co se stal obětí trestného činu, se rozlišují určité etapy či fáze vyrovnávání se s krizí. Zpravidla prochází prožívání újmy třemi fázemi. Jsou to:

1. fáze nárazu neboli šoku,
2. fáze hojení (nastupující, předběžné adaptace),
3. fáze zhojení (konečné adaptace).

Fáze šoku

Bývá rovněž označována jako fáze nárazu. Nastává bezprostředně po kriminálním útoku. Jedinec je zaskočen kritickou událostí, dynamika prožívání odpovídá stresovým reakcím, tak jak je popisuje psychologie stresu. V prvních okamžicích lze chování a prožívání oběti popsat jako „ztuhnutí úlekem“. Ztuhnutí je vystřídáno dezorganizací. Poškozený se cítí a jedná zmateně. Nemůže a nechce uvěřit tomu, co se odehrálo. Uplatňují se obranné mechanismy, zejména popření („to není skutečnost, to se nám pouze zdá, za chvíli se ukáže, že šlo o hrozný sen“) nebo regrese (poškozený produkuje způsoby chování odpovídající výrazně mladšímu věku). Někdy bývá nápadná jeho netečnost. Celková psychická dezorganizace se projevuje neschopností se srozumitelně vyjadřovat, souvisle mluvit a racionálně uvažovat. Přirozené jsou rovněž poruchy fungování paměti zejména procesu vybavování. Délka této fáze je individuálně odlišná od několika hodin až po delší časový úsek v rozpětí několika dnů. Akutní krizové reakce mohou obvykle trvat až do 36 hodin od spouštěcí události.

Ve fázi šoku se s obětí setkávají především policisté přijímající oznámení, kriminalisté, vyšetřovatel na místě činu. Jsou povinni využívat poznatky o dopadu trestného činu na oběť pro správné zacházení s nimi. Ve fázi šoku se vyskytují dva hlavní vzorce chování:

- expresivní chování
- kontrolované chování

Oba druhy chování jsou plnohodnotné, tj. signalizují vážný otřes oběti. Při expresivním chování jsou rozjitřené, silné a často protichůdné vnitřní emoce jako strach, vztek, zoufalství atd. ventilovány navenek. Na první pohled je i laikovi zřejmé, že je jedinec otřesen tím, co se přihodilo. Při kontrolovaném chování chybí vnější výraz. Oběti působí navenek strnule, strojeně, jakoby chladně. Nepoučený laik by se dokonce mohl mylně domnívat, že oběti se událost nedotkla, či že líčená událost je smyšlená.

Fáze hojení

Oběť se začíná s událostí postupně vyrovnávat. Zpracovává prožité trauma a začleňuje je do své osobní historie. Zpravidla kolísá mezi dvěma polohami, které se střídají v čase. Pro první polohu je příznačné, že se postižený jedinec k traumatické události prožitkově navrácí. Hovoří o ní, konfrontuje své pocity v komunikaci s ostatními z blízkého okolí, znovu je zaplavován silnými emocemi smutku či zloby,

strachu, odporu i pocity viny. Druhá poloha je psychologicky opačná. Oběť odmítá o traumatu hovořit a snaží se popřít své přirozené pocity, stahuje se do sebe. Touto dynamikou se vysvětlují časté výkyvy v náladách a chování poškozených a obětí. Náhlá vzvednutí i náhlá utišení emocí jsou v této fázi průkazem přirozeně postupující adaptace na prožitou krizi. Jedinec se postupně smiřuje s vzniklou situací, pochopení a racionální zpracování situace postupně zatlačuje původní pocity zoufalství a smutku. Přivyknutí novým okolnostem a prožitkové zpracování krize však není stabilní, časté bývají kratší či delší časové úseky dekompenzace, ve kterých dochází k revokaci původních stavů a prožitků jako pláč, bezradnost, ztráta životní perspektivy apod. Délka trvání této fáze je opět individuálně odlišná. Souvisí rovněž s hrubostí utržených ran a rozsahem újmy. U obětí závažných trestných činů může trvat poměrně dlouho, třeba i jeden rok. Dnes jsou k dispozici detailní poznatky zejména k tzv. traumatu ze znásilnění (rape trauma) a k traumatu ze sexuálního zneužívání v dětství. Jsou známy jednotlivé kroky, kterými prochází proces hojení.

Využívají se při odborné psychologické péči

o tyto oběti. Je s nimi seznamováno i blízké okolí poškozeného, aby dovedlo správně reagovat například ba etapu popírání („nic se nestalo, to zvládnou sám, pomoc nepotřebuji“) či etapu deprese nebo sebeobviňování.

Fáze hojení (konečné adaptace)

Jedinec v jejím průběhu dospívá ke konečnému zpracování prožitého traumatu, vzpomínky ztrácejí bezprostřední emocionální náboj, jsou integrovány do kontinua prožívání, jedinec si zvolil individuální způsob náhledu na prožitou újmu. Dost často se setkáváme s tím, že jedinec nejdříve rezignuje, je netečný, lhostejný a bagatelizuje vzniklou újmu. Záleží na mnoha okolnostech, zda vůbec a v jakém časovém úseku dospívá oběť ke konečnému zpracování trýznivé minulosti a navrácí se opět plnohodnotně do pracovního i osobního života psychická reorganizace oběti. To prakticky znamená, že narušená, otřesená neboli dezintegrovaná osobnost oběti se znovu integruje. Totéž lze vyjádřit laickým výrazem „člověk se znovu sbírá“. V prožívání jedince již nejsou veškeré city vázány na kritický incident. Jedinec začíná disponovat volnou emocionální energií, kterou může investovat do nových prožitků. Je však třeba poznamenat, že oběť nezapomíná zcela na prožité trauma. Ve zpracované podobě zůstává trvalou součástí její osobnosti, neboť sebepojetí, struktura životních jistot a hodnot jsou pozměněny.

4.3.1 Následky znásilnění

Následky znásilnění jsou v literatuře shrnovány pod pojmem „*rape trauma*“ (trauma ze znásilnění, Resick 1990). Jde o termín podobné diagnostické hodnoty jako například syndrom týrané ženy. Uplatňuje se pouze jako polooficiální nálepka zastupující především obecně platnou kategorii posttraumatické stresové poruchy (PTSP). V klinickém obraze jsou kromě toho u znásilněných zjišťovány deprese, sociální fobie a kompulzivní poruchy. Viktimologické výzkumy následků znásilnění, se kterými se potýká oběť, zabírají v každém případě širší okruh problémů než pouze klinicko-psychologický pohled vyjádřený pojmem *rape trauma* (France 1996). Velká pozornost je v nich věnována například startérům a pochodům sekundární viktimizace.

Obecně lze následky znásilnění pro oběť, která přežila, rozdělit do dvou skupin:

- Bezprostřední, odehrávající se těsně po činu
- Dlouhodobé (obvykle charakterizované jako PTSP)

Bezprostřední následky reprezentují akutní reakci na silný stres. Poznatky o chování následujícím bezprostředně po činu jsou velmi důležité, protože se o ně zajímá policie i soud a přihlíží k nim při právním posouzení činu. Bezprostřední chování znásilněné ženy těsně po ukončení útoku ze strany pachatele záleží do značné míry na charakteristikách činu. Ačkoliv toto sdělení působí celkem triviálně, bývá v soudních síních bohužel často ignorováno. Při právním posuzování věci se nositelé práva pozastavují nad tím, jak se oběť zachovala (např., že přijala cigaretu od pachatele, nasedla s ním do auta atd.) a příkládají jejímu chování mylný význam.

Přitom při *deliktech vztahového typu* a dále tam, kde cizí pachatel použil *perverzní či mučivé sexuální praktiky* je taková zdánlivě *smírná reakce* oběti z psychologického pohledu normální, přirozenou reakcí na prožitý stres.

Při deliktech vztahového typu (tj. znásilnění předchází kratší interakce anebo i dlouhodobý vztah) oběť těsně po činu projevuje spíše *strategii redukování agrese a momentálního smíru*. Vyhledává či strpí uchlácholení, může ventilovat i projevy povrchní sympatie vůči pachateli, jde zdánlivě na smír s agresorem. Tato bezprostřední smírná reakce ovšem nikterak nesnižuje původní odpor a obranu oběti před činem. Nejde o usmíření ani odpuštění, jde o bezprostřední krátkodobou reakci oběti na znásilnění navozenou strachem. Psychologicky vzato může být ve hře stejný mechanismus, který je zmiňován u tzv. stockholmského syndromu (emoční a afektivní

vazba a závislost oběti na pachateli).

U deliktu typu útočného sexuálního přepadení cizím mužem je bezprostřední reakce oběti vedena především potřebou zajistit si pocit bezpečí. Obvykle v mysli dominuje spontánní a silná motivace zaměřená na rychlý odchod na bezpečné místo (domů, někam, kde se cítí oběť dobře, někam k lidem). V případě tělesných zranění se často objevuje kontraproduktivní a paradoxní chování, např. úzkostlivě pečlivé prohledávání místa činu po bezcenných ztracených předmětech, jako je sponka do vlasů či knoflík. Také se může objevit ustrnutí, tupé a bezcílné vyčkávání na místě činu, nekontaktnost připomínající změněný stav vědomí, stejně jako exaltované emocionální reagování. Zpravidla ještě v době odeznívání bezprostředních následků (strach z nákazy venerickým onemocněním, myšlenková zmatenost, poruchy spánku a zažívání atd.) dochází ke zveřejnění činu. Tím je oběť vystavena kontaktu s privátním, ale i profesionálním okolím (policie, vyšetřovatel, lékař).

Od tohoto okamžiku lze za hlavní problém oběti znásilnění označit předsudky a falešné stereotypy v myslích lidí, se kterými se oběť v době po činu setkává ať už v privátních, či úředních situacích. Vystupování laiků i profesionálů je pak řízeno nikoli fakty, ale souborem apriorních hypotéz, které ve svém důsledku vážně zraňují oběť a vedou k dobře známým jevům sekundární viktimizace. Konkrétní ukázkou je i policejní výslech. Podle nových výzkumů (Scholz 1994) koresponduje jeho délka s *mýtem o tzv. skutečném znásilnění, který v podstatě připouští pouze znásilnění v podobě zákeřného přepadení cizím mužem*. Čím více se vyšetřovaný případ odchyluje od tohoto klišé, tím déle je poškozená vyslýchána. Presumpce nevinu u pachatele je silnější normou než presumpce dobrého jména poškozené.¹⁶

4.3.1.1 Následky fyzické

V době spáchání trestného činu nebo poté, co bylo jeho spáchání odhaleno, oběti pravděpodobně prožijí řadu fyzických reakcí na tuto událost, Ty mohou zahrnovat zvýšení hladiny adrenalinu v krvi, zvýšenou srdeční činnost, zvýšenou míru oxyličování, stres, pláč, otupělost, pocit strnulosti nebo těžkopádnosti, sucho v ústech, zvýšenou činnost jednotlivých osmyslů (např. čichu), a „bojovou“ náladu. Pro oběti je běžné, že ztrácejí kontrolu nad vyměšováním. Některé z těchto fyzických reakcí nemusejí nastat okamžitě, nýbrž až po odeznění nebezpečí. Mohou se objevovat znovu, při opětovném vybavením si události.¹⁷

¹⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Výbrané poznatky z psychologických výzkumů obětí znásilnění*. Praha, 2001, s. 39-46

¹⁷ VÁLKOVÁ, J. *Mezinárodní příručka pomoci obětem o využití a aplikaci deklaráce OSN o základních principech spravedlnosti ohledně obětí zneužití moci*. 1997, s. 12

Po spáchání trestného činu mohou oběti trpět řadou fyzických potíží, které zahrnují nespavost, nechutenství, letargii, bolest hlavy, svalové napětí, zvracení a zmenšené libido.¹⁸

Fyzická poranění, vyskytující se v důsledku viktimizace, nemusejí být ihned zjevná. To platí zejména pro případy násilí v rodině, kdy poraněná místa jsou obvykle zakryta pod ošacením.

Daleko nejčastěji dochází k poranění obličeje. Oběti mohou utrpět různá fyzická poranění, včetně oděrek a pohmožděnin, zlomeniny nosu, lícní kosti nebo čelisti, ztráty nebo poškození zubů. Jiná poranění souvisejí s útoky za použití nožů nebo střelných zbraní.

Fyzické poranění může mít trvalé následky, a je dokázán jeho negativní dopad na psychické zotavení se z dlouhodobého hlediska, protože jizvy trvale připomínají incident. Kulturní vlivy, pohlaví a faktory související s povoláním mohou ovlivňovat reakci jednotlivců na zjizvenost nebo tělesnou vadu.¹⁹

4.3.1.2 Následky psychické

Zneužití zbavuje člověka svobody. Oběť nechtěla být sexuálně zneužita ani k tomu pachatele nevybízela; to, že k zneužití došlo, tady nebylo její rozhodnutí. Na této skutečnosti nic nemění, zda k zneužití došlo jednou nebo stokrát; pocity bezmoci jsou dány tím, nakolik se člověku upírá možnost volby, čímž je zároveň napadána jeho důstojnost.

V rámci problematiky sexuální agrese se studie nezaměřují pouze na pachatele těchto činů, ale i na viktimologické aspekty sexuálně agresivních deliktů. Viktimologické práce se soustřeďují především na následky znásilnění na psychiku i na sexuální život postižených žen. Autoři u obětí nacházejí následky ve formě úzkosti, deprese, poruch spánku, snížení sexuální apetence a poruch orgastické schopnosti (de Lora 1981, Santiago 1985, Kilpatrick 1979, 1981). Zvěřina et al. (1987) zjišťují přitom tyto negativní následky u 39,4% svého souboru žen, které prožily znásilnění nebo pokus o znásilnění, Nadelson et al. (1982) až u 50% z nich.

Zkušenosti z jiných zemí (Amir 1971, Kutchinsky 1989, Nadelson 1982) ukazují, že i navzdory závažným psychickým následkům sexuální viktimizace je pouze malá část sexuálních deliktů policejně hlášena a vyšetřována. V případě znásilnění to může souviset s nedostatečným sebeuvědoměním žen, s přežívajícími mýty o podílu

¹⁸ ČÍRTKOVÁ, L., *Pomoc obětem (a svědkům)*. Praha, 2007, 43 s.

¹⁹ VÁLKOVÁ, J. *Mezinárodní příručka pomoci obětem o využití a aplikaci deklaráce OSN o základních principech spravedlnosti ohledně obětí zneužití moci*. 1997, s. 12

oběti na trestném činu, se sociální stigmatizací oběti znásilnění a podobně. Pravdivější obraz o prevalenci sexuálního násilí v populaci poskytují tedy spíše anonymní výzkumy zaměřené na přímé odpovědi žen referujících o násilných sexuálních zkušenostech v anamnéze než policejní statistiky.

Situaci v ČR popsaly výzkumy sexuálního chování naší populace v roce 1993 a pak v roce 1998 (Weiss 2001), v rámci kterých byly respondentům i respondentkám položeny i otázky týkající se zkušeností se sexuálně agresivním chováním v anamnéze. U reprezentativního souboru českých žen starších 15 let bylo zjišťováno, zda byly někdy v životě přinuceny k pohlavnímu styku násilím, zda jednou či opakovaně, v jakém věku, kdo byl pachatelem a jestli tento delikt oznámily policii. Celkem 11,6 % českých žen v roce 1993 a 13,5% v roce 1998 uvedlo zkušenost s vynuceným sexuálním stykem. I když celkový nárůst počtu znásilněných žen v populaci nebyl statisticky významný, autoři při opakovaném výzkumu zjistili signifikantně vyšší počty žen s opakovanou sexuálně agresivní zkušeností. Naprostá většina žen obou zkoumaných souborů prožila násilnou sexuální zkušenost v mladém věku (především mezi 16. a 25. rokem, průměrně kolem 21. roku). Data svědčí o převaze sexuálně agresivních zkušeností získaných v rámci manželských či partnerských vztahů, úplně neznámý pachatel pouze v případě asi jednoho z deseti znásilnění (pravděpodobně právě ve skupinách neznámých útočníků bude nejvyšší zastoupení deviantních pachatelů).²⁰

Stát se obětí trestného činu je obvykle považováno za závažnější než dopravní nehoda nebo podobné neštěstí. Je obtížné vyrovnat se se zkušeností, že ztrátu nebo poranění přivodil úmyslný čin spáchaný jinou lidskou bytostí.

Zároveň je z výzkumu i ze zkušeností zřejmé, že nelze predikovat, jak bude jednotlivec reagovat na určitý trestný čin.

Jedním ze způsobů pochopení společné reakce na trestný čin představuje proces, probíhající ve čtyřech fázích. Počáteční fáze může zahrnovat šok, strach, zlost, bezmocnost, nevíru a pocit viny. Tyto reakce lze dobře dokumentovat bezprostředně po spáchání trestného činu. Některé z těchto reakcí se mohou později znovu opakovat, např. přítomností na hlavním líčení nebo pobytem v nemocnici. Zlost je reakcí, se kterou se oběti a pomocníci umí jen obtížně vyrovnat. Může být namířena proti jiným obětem, pomocníkům, přihlížejícím, organizacím a rovněž proti sobě samému. Mezi některými skupinami a v některých kulturách může existovat pocit, že projevovat vztek

²⁰ KOVÁŘ, P. *Sexuální agrese*. Praha, 2008, s. 61

je cosi špatného, dokonce i tehdy, když je pocíťován. Na oběti je vyvíjen nátlak, aby své emoce kontrolovaly.

Po počátečních reakcích může následovat období dezorganizace. Pro tuto fázi mohou být charakteristické takové psychologické projevy, jako jsou úzkostné stavy související s incidentem, noční můry, deprese, pocit viny, strach, ztráta důvěry a sebeúcty. Může se zdát, že život se zpomalil a ztratil svůj smysl. Dříve uznávaní kréda a víra již nemusí poskytovat uspokojení.

Pro mnoho lidí po této fázi přichází období vzpamatování se a konsensu, které vede k normalizaci vztahů. Počáteční fáze vyrovnání se s událostí jsou často charakterizovány retrospektivním myšlením, kdy oběti touží po tom, aby vše bylo stejné jako předtím a chtějí vrátit čas zpět. Tato rozhodující fáze znamená, že oběti plně přijmou realitu a vezmou na vědomí, co se stalo. To může zahrnovat prvek kognitivní rekonstrukce, ve kterém oběti znovu interpretují svou zkušenost, aby lépe pochopily, co se stalo. To může zahrnovat objevení a vysvětlení příčin incidentu, nebo vyhodnocení událostí, což umožňuje rozvíjení osobnosti obětí.²¹

5. Posttraumatická stresová porucha

Poprvé se začalo o této poruše mluvit více v době první světové války. Část vojáků po válečných děsech silně trpěla a byl problém dostat je zpět na frontu. Byli podezříváni ze simulace, trestáni, ale nic nepomohlo. Budili se v noci děsem, vybuchovali vzteky, často se upíjeli nebo páchali sebevraždy. Na bojišti byli „nepoužitelní“, protože reagovali zbrkle a přehnaně. Tehdy byla nazývána „válečnou neurózou“, „bitevní únavou“. Podobné projevy byly později zjištěny i u jiných traumat. Názvy poruchy se měnily, mluvílo se o „nehodové neuróze“ nebo „syndromu po znásilnění“. Často byla jejich porucha nepochopena nebo diagnostikována špatně, i když má velmi specifické příznaky, které charakterizují celý obraz.

Posttraumatickou stresovou poruchou trpí miliony lidí na celém světě, kteří byli vystaveni hroživé nebo katastrofické události, jako jsou válečné události, mučení, únosy, zemětřesení, větrné smrště, povodně, požáry, přepadení, znásilnění, zneužívání v dětství, autonehody, dramatické změny zdravotního stavu (např. mozková mrtvice, infarkt) apod. Jde o událost, která téměř u každého vyvolá v době ohrožení pronikavou tíseň a výraznou stresovou reakci. Člověk nemusí být přímo obětí této události, stačí, že je jí přítomen (např. přítomnost u násilné smrti jiné osoby). Postihuje ženy i muže.

²¹ VÁLKOVÁ, J. *Mezinárodní příručka pomoci obětem o využití a aplikaci deklarace OSN o základních principech spravedlnosti ohledně obětí zneužití moci. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1997, s. 12*

Průběh poruchy může být různý. U někoho příznaky posttraumatické stresové poruchy (později PTSD odeznějí v průběhu času samy, u jiných lidí přetrvávají mnoho let, někdy celý život. Záleží na celé řadě faktorů, jako je dispozice, osobnost člověka, pomoc druhých, životní podmínky apod.

Zážitek traumatu však automaticky nemusí znamenat rozvoj PTSD. Platí však, že čím těžší je trauma a větší bezmocnost se mu bránit a čím menší je podpora od ostatních, tím je pravděpodobnost rozvoje PTSD vyšší.

5.1 Typické příznaky posttraumatické stresové poruchy

Typické příznaky posttraumatické stresové poruchy mohou zpočátku vypadat jako součást obvyklé reakce na ohrožující událost. Když tyto příznaky trvají déle než měsíc, mluvíme o nich jako o příznacích posttraumatické stresové poruchy. Mohou se objevit hned po události, většinou však s odstupem času, výjimečně za několik let. Odborníci rozdělují příznaky posttraumatické stresové poruchy do čtyř hlavních skupin:

1. dotírající vzpomínka a sny;
2. ztráta pozitivních emocí;
3. vyhýbání se;
4. zvýšená psychická a tělesná vzrušivost;

Ve velké úzkosti má člověk sklon zaměřit se výlučně na nejhorší možné následky a neuvědomuje si alternativní, pozitivnější možnosti. Podstata úzkostné reakce spočívá v tendenci sledovat okolí a možné znaky ohrožení. Pro přežití to má svůj význam, protože takto si můžeme velmi rychle všimnout nebezpečí, pokud nějaké hrozí. Těžké je však soustředit se zároveň na jiné věci – mysl i pozornost jsou zaměřeny na možné nebezpečí. Úzkostné myšlenky – obavy (myšlenky, které se týkají možných negativních důsledků) – jsou hlavním rysem posttraumatické stresové poruchy. Důležitá je rovnováha mezi vnějšími požadavky a naší dovedností zvládat situace. Pokud jsou naše dovednosti zvládnout situaci menší, než je zátěž, cítíme se přetížení. Dlouhodobé působení stresu, na který jsme se nedokázali adaptovat, může vyvolat projevy úzkosti či deprese. Tyto projevy dále oslabují schopnost zvládat stres a vyrovnat se s původním problémem. I další menší stresory se tak stávají nadměrnými. Potíže nabývají na intenzitě a postižený člověk se dostává do bludného kruhu.

Rozpomínání na trauma

Nejtypičtějším příznakem PTSD je automatické rozpomínání na trauma. Lidem trpícím posttraumatickou stresovou poruchou se často vtírají vzpomínky na traumatickou událost. Bývají útržkovité, ale velmi živé.

Traumatická událost se také může objevit v děsivých snech. Tyto noční můry vyvolávají silnou úzkost a děs. Postižený se často probouzí zpocený, se silným bušením srdce, lapá po dechu. Někdy dojde k náhlému znovuprožití hrůzných emocí a vegetativních příznaků bez přítomnosti vzpomínek na traumatickou událost.

Negativní emoční stavy a ztráta pozitivních emocí

Postižení mohou mít pocit ztráty citlivosti, nemožnosti prožívat radost, zažít příjemné pocity. Může být přítomen stálý pocit znechucení, nuda, otupělost nebo naštvání. Jen monotónně vykonávají rutinní činnosti a vyhýbají se příjemným aktivitám. Schází jim požitky ze života. Někdy si stěžují, že necítí vůbec nic. Cítí s vyhaslými a chladnými.

Zabezpečovací a vyhýbavé chování

Lidé trpící posttraumatickou stresovou poruchou se typicky vyhýbají situacím a činnostem, které traumatický zážitek připomínají. To proto, že vše, co jim zážitek připomene, vede k rozvoji nepříjemných pocitů. Často se vyhýbají doteku druhé osoby, zejména pokud byl lidský dotek součástí traumatu.

Typické je i vyhýbání se rozhovoru o traumatu, filmům s podobným tématem, článkům. Úzkost u postižených někdy vyvolává i náznak, že by se o něčem podobném mohlo mluvit.

Dalším typickým vyhýbáním je tzv. mentální vyhýbání. Pokud se spontánně objeví vzpomínka na traumatickou událost, postižený se jí snaží co nejrychleji potlačit a odvést pozornost jinam. Protože vzpomínky mají tendenci objevovat se znovu a znovu, jde o velmi vysilující boj.

K vyhýbání patří také vyhýbání se blízkému vztahu. Postižení se vyhýbají projevování vřelých emocí, mají strach svěřit se a otevřít druhému člověku. Ve vztazích často propadají nedůvěře. Snadno podléhají pocitu, že je někdo zradí, i když k tomu není důvod.

Zvýšená psychická a tělesná vzrušivost

Souvisí s automatickým očekáváním organismu, že se opět něco zlého může stát.

Stálá úzkost a napětí vedou k podrážděnosti. „Čekání na ohrožení! Vede k tomu, že všechno nečekané či nové ruší, rozčiluje, vyvádí z míry. Stačí k tomu drobné podněty, které v době před traumatickou událostí zůstaly bez povšimnutí. Postižené lidi to nutí stavět se často do opozice, hádat se, tvářit znechuceně a otráveně.

Objevuje se výbušnost, prudkost v chování (impulzivita) a ostražitost. Jako by stále byli v napjatém očekávání, zda se něco ohrožujícího znovu přihodí.²²

5.2 Trauma a blízcí

PTSD nepostihuje jen toto, kdo trauma přímo prožil, ale často i celou rodinu. Minimálně tím, že chování postiženého se výrazně změní. To může hluboce zasáhnout vztahy mezi nejbližšími.

Pro mnohé blízké je velmi obtížné vyrovnat se se změnami, ke kterým u traumatizovaného dochází. Nevědí, co mají vlastně dělat. Někdy mají chuť mluvit o tom, co se stalo, ale postižený reaguje hněvivě a prudce. Pak jim zase vyčítá, že o něj nestojí. Krátce po traumatické události mohou být blízcí také velmi hluboce zasaženi tím, co se stalo. Mohou být zmatení, bezmocní, nevědí, jak s postiženým vlastně mluvit, zda mluvit, nebo spíše mlčet, zda se k události vracet, nebo se tvářit, jako by se nestala. Tváří v tvář emočním změnám, které vidí na svém blízkém, se o něj mohou začít strachovat. To vede k tomu, že se přestávají chovat přirozeně.

Trauma může mít na vztahy devastující vliv. Dokonce i v dobře fungujících vztazích může vést k hluboké krizi, někdy dokonce k rozchodu. Problémy ve vztazích mohou vést k druhotné traumatizaci postiženého.²³

5.3 Léčba posttraumatické stresové poruchy

Základní léčbou je psychoterapie. Léky její efekt mohou výrazně podpořit. Potřebné jsou při nespavosti, těžkém nebo dlouhodobém průběhu s předrážděností, při depresi apod. O jejich podávání by měl rozhodnout psychiatr. Psychofarmaka bývají součástí komplexního léčebného plánu. V mnohých těžších situacích je člověk schopen participovat na psychoterapii až poté, co se jeho napětí a úzkost sníží pomocí léků.

5.3.1 Farmakoterapie

Léčba PTSD pomocí psychofarmak byla v posledních 30 letech prováděna zpravidla anxiolytiky ze skupiny benzodiazepinů (jako Diazepam, Oxazepam, Xanax, Neurol, Lexaurin, Tranxene apod.). Až v posledních deseti letech se zjistilo, že

²² PRÁŠKO, J., HÁJEK, T., et al. *Stop traumatickým vzpomínkám*. Praha, 2003, s. 31-35

²³ PRÁŠKO, J., HÁJEK, T., et al. *Stop traumatickým vzpomínkám*. Praha, 2003, s. 63

vhodnější jsou v této indikaci antidepresiva. Všeobecně se soudí, že krátkodobé snížení úzkosti a tělesných příznaků je možné pomocí benzodiazepinů, pro dlouhodobou léčbu jsou však vhodnější antidepresiva.

Antidepresiva a některá anxiolytika (léky proti úzkosti, např. Neurol a Rivotril) jsou účinná ve zmírňování příznaků úzkosti a zvýšené činnosti sympatiku. O něco méně pomáhají proti dotírajícím vzpomínkám a flashbackům, nesoustředěnosti a emoční odpoutanosti. Léky jen velmi málo mění vyhýbavé chování.

5.3.2 Psychoterapie

Nejdůležitějším prostředkem léčby je psychoterapie. Je srovnatelně účinná s farmakoterapií v léčbě akutních stavů, po ukončení léčby je však její efekt trvalejší. Je limitována především dostupností a větší časovou náročností. Akutní intenzivní psychoterapie trvá 6-12 týdnů. Záleží na frekvenci setkání. Psychoterapie pomáhá hlouběji porozumět, co se s člověkem trpícím úzkostí děje. Pomáhá nalézt události v životě, které s rozvojem poruchy souvisejí. Snaží se pomoci změnit vztahy, které se na rozvoji a udržování úzkosti podílejí. Učí, jakým způsobem zacházet s příznaky a s problémy v životě, a posléze trénuje dovednosti, které umožňují předcházet novým problémům. Psychoterapeutický přístup poskytuje bezpečný prostor, ve kterém se úzkostný člověk může projevit a vyjádřit všechno, co ho trápí. Psychoterapie pomáhá obnovit přirozený pocit kontroly nad svými emocemi, myšlenkami a chováním.

Úkolem psychoterapie je pomoci pacientovi naučit se kontrolovat své příznaky, tak aby mu neomezovali život, což zpravidla vyžaduje zpracovat trauma natolik, aby přestalo fungovat v přítomnosti. Psychoterapie umožňuje v bezpečném a tolerantním prostředí konfrontovat se plně s tím, co se stalo. Opakovanou konfrontací s traumatickou událostí se postižený postupně učí přijmout trauma jako součást své minulosti a tím ho trauma přestává ovlivňovat v současném životě. Vzpomínky na trauma přestanou vyvolávat úzkost a jiné nepříjemné pocity.²⁴

²⁴PRÁŠKO, J., HÁJEK, T., et al. *Stop traumatickým vzpomínkám*. Praha, 2003, s. 69-73

6. Neziskové organizace zabývající se problematikou znásilněných žen

6.1 Popis činnosti

I) Diecézní charita České Budějovice

Organizace je řídicím, metodickým, koordinačním, kontrolním a servisním centrem Českobudějovické diecéze.

Mezi její projekty patří Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím a Poradna EVA pro ženy a dívky v nouzi, kterým tato organizace podává pomocnou ruku. Služby této poradny jsou určeny všem ženám a dívkám v Jihočeském kraji, které jsou starší 16 let. Mohou zde očekávat radu a oporu při řešení nečekané nebo nepříjemné životní situace. Cílem zdejších sociálních pracovníků je dokázat, aby se ženy a dívky žádající o pomoc, dokázaly orientovat ve svých právech i povinnostech. Pracovníci tohoto centra chtějí podpořit a posílit jejich schopnosti zvládnout aktuální životní situaci, ve které se nacházejí.

Veškeré finanční prostředky poradna Eva čerpá z Diecézní charity České Budějovice, jejíž je součástí. Charita má velmi mnoho sponzorů, a to jak ze státní sféry, tak i od soukromých firem a soukromých osob (přispívají i jedinci). Například České dráhy (Ředitelství Jihozápad), magistrát města České Budějovice – plavecký stadion, soukromé rybářství Kardašova Řečice, Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, Krajské úřady Jihočeského, Plzeňského kraje i kraje Vysočina. Zkoumání vedlo k poznatku, že popisovaná poradna je v Českých Budějovicích nejspecializovanější pracovištěm pro oběti sexuálních deliktů z hlediska psychické stránky oběti.

II) Občanská poradna České Budějovice

Tato organizace působí po celé České republice, kde má své pobočky. Jejím cílem jsou občané, kteří se ocitli v obtížné životní situaci. Zde se jim snaží poskytnout co nejvyšší úroveň odborného sociálního poradenství. Oblasti občanského poradenství, jaké tato organizace poskytuje jsou např. sociální dávky, základy práva ČR, právní systém EU. Jednou z nich je i oblast trestního práva, kam spadá trestný čin znásilnění a domácí násilí jako takové.

V rámci všech trestných činů Asociace občanských poraden v roce 2006 realizovala projekt nazvaný „Specializované komplexní poradenství obětem trestných činů“.

Záměrem tohoto projektu, který dosud úspěšně funguje, je poskytnout kvalifikovanou pomoc obětem trestných činů a domácího násilí, a to prostřednictvím:

- školení poradců ohledně jednání s oběťmi,
- informační materiály pro oběti i jejich blízké okolí,
- semináře pro osoby, které se dostanou do kontaktu s obětí jako první,
- informací pro veřejnost, které se týkají této problematiky.

Specializované komplexní poradenství obětem trestných činů se po první úspěšné fázi rozšířilo i do jihočeského regionu. Jedná se o jihočeskou metropoli České Budějovice a město Rokycany.

Asociaci občanských poraden dotuje Evropská unie, Jihočeský kraj, město České Budějovice a Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky.

III) Intervenční centrum

Centrum poskytuje krizovou pomoc pro osoby ohrožené domácím násilím. Poskytuje sociální, sociálně právní a psychologickou pomoc v krizových situacích. Intervenční centrum působí pouze v oblasti domácího násilí. Sídlí v Kanovnické ulici jako Poradna Eva, která se specializuje na problematiku znásilněných žen. Žena hledající pomoc v Intervenčním centru, může být okamžitě poslána do této poradny a to vše během několika minut.

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

IV) Otevřený svět

Jedná se o ordinaci, která nabízí profesionální terapeutickou pomoc zneužívaným ženám. Otevřený svět sídlí v Českých Budějovicích v Krajinské ulici. I důsledné pátrání po informacích k popisovanému centru nebylo úspěšné. Nedostatek informací by odradil ženu od vyhledání Otevřeného světa. Více bude zanalyzováno v další kapitole s názvem Organizace a jejich současná propagace a návrhy na její zlepšení.

V) Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí poskytuje odbornou, bezplatnou a diskrétní pomoc obětem a svědkům trestných činů. Pracovníci Bílého kruhu bezpečí nabízí i morální a emocionální podporu. Posláním této organizace je zvýšit informovanost o možnostech

a prostředcích prevence kriminality, zejména o zásadách chování, které snižují riziko stát se obětí trestného činu. Organizace spolupracuje s národními institucemi a mezinárodními organizacemi zabývajícími se pomocí obětem trestné činnosti a prevencí kriminality. Zpracovává a předkládá podněty k zákonodárným iniciativám, spolupráce při tvorbě zákonů od věcného záměru. Bílý kruh bezpečí působí i v oblasti sexuálně násilných trestných činů a jejich obětí. V roce 2008 realizovala projekt „Nejste na to sami(y)!“ Jednou z cílových skupin tohoto projektu jsou oběti trestného činu znásilnění a způsob jak s nimi komunikovat. Komunikace má být přiměřená stavu viktimizované osoby, důležité je podat této osobě základní informace v rámci prvokontaktu s pracovníkem Bílého kruhu bezpečí.

Tuto organizace z velké části podporují sponzoři a města, ve kterých se nacházejí pobočky Bílého kruhu bezpečí, ale i např. Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky.

6.2 Způsoby jejich současné propagace a návrhy na její zlepšení

1) Poradna Eva

Jako propagační prostředek poradny Eva slouží hlavně internetový portál Diecézní charity České Budějovice. Poradna Eva sídlí v ulici Kanovnická č.16. Po rozhovoru se sociální pracovníci poradny bylo zjištěno, že všechny potřebné informace, které žena po traumatickém zážitku potřebuje vědět, aby se rozhodla přijít do takové poradny, se dozví na internetovém portálu Diecézní charity České Budějovice. Jsou zde uvedené telefonické kontakty na jednotlivé sociální pracovníky, emailová adresa i adresa, kde poradna Eva sídlí. Další informace považována za prioritní, se týká stručného a přehledného popisu poskytovaných služeb a koho se tyto služby týkají. Poté co se žena stane klientkou takové poradny, může si udržet naprostou anonymitu, pokud si to sama přeje.

Otázkou zůstává, jak se k těmto internetovým stránkám má klientka dopracovat čili jaká je propagace tohoto centra. Poradna Eva spadá pod Diecézní charitu České Budějovice. Jak sám název napovídá jedná se o církevní organizaci. Všechny jejich projekty propagují pomocí sbírek, z nichž vytěžené finanční prostředky se rozdělují mezi jednotlivé projekty. O těchto sbírkách informují pomocí letáčků v kostelech nebo v diecézním časopise Setkání. Způsob propagace, který v současnosti Diecézní charita má, se nejeví jako dostačující, proto lze hodnotit číslem 3 (použita školní stupnice). Navrhovala bych takovou formu propagace, aby oslovila širší okolí a ne pouze lidi, kteří se ocitli v těžké životní situaci nebo věřící lidi, kteří přicházejí s časopisem do kontaktu.

Co se týče samotné poradny Eva, navrhuji dva typy propagačních letáků. První z nich je zaměřen na všechny občany a druhý leták na oběti násilných sexuálních činů. Vzor těchto letáků je uveden v oddíle 6.3. Tyto letáky by poradna Eva umísťovala do čekáren lékařů, kam chodí mnoho lidí a zkracují si zde dobu čekání čtením. Je velká pravděpodobnost, že si leták přečtou. Dalším krokem zviditelnění je pořádání pravidelných seminářů na téma „Sexuální násilí“. Seminář by vedl sociální pracovník, kde by spolu s ním mohl být odborník z profese, s kterou přicházejí do styku oběti znásilnění. K tomu, aby se lidé o těchto seminářích dozvěděli, by sloužil již zmiňovaný informační leták, kde by byly uvedené informace o místě a datu konání, konkrétním tématu semináře a kdo zde bude spolu se sociálním pracovníkem přednášet. Hostem by mohli být policisté, psychologové, psychiatři a jiní odborníci a specialisté na sexuální trestné činy. Další způsob propagace jsou semináře na středních, vyšších a vysokých školách. Do těchto míst by docházel sociální pracovník a přednášel o problematice znásilnění. Je to jeden z neefektivnějších způsobů propagace, jelikož mezi mluvčím a posluchačem vzniká interakce. Mluvčí přednáší a posluchač se poté může ptát na to, co ho zaujalo. Pokud se neptá, odchází s vědomím, že znásilňování žen je fakt, který se děje a málo se o něm hovoří.

II) Občanská poradna České Budějovice

Pobočka Občanské poradny v Českých Budějovicích má sídlo v ulici Bedřicha Smetany 34. Způsob propagace této organizace je velmi účinný, jelikož k tomu používají nejen letáky, ale i mediální prostředky.

Pro odbornou veřejnost Asociace občanských poraden byl vytvořen obsáhlejší informační leták. Tento propagační materiál pro klientelu důležitý není, jelikož je sepsán na odborné úrovni a je určen pro policejní složky, soudní instituce, městské úřady, zdravotnická zařízení a jiná zařízení, kam se může oběť po traumatizujícím zážitku obrátit.

Pro oběti samotné a jejich okolí, Asociace občanských poraden, připravuje informační materiály v tištěné podobě, ve kterých budou přehledné informace o tom, co se děje poté, stane-li se někdo obětí trestného činu, jaké jsou možnosti a jaká má práva. Leták bude také obsahovat, jakými prostředky se oběti může pomoci vrátit zpět k normálnímu životu a jak jim to nejlépe usnadnit.

Pro veřejnost Asociace občanských poraden vytvořila klasické informační letáčky a plakáty. Některé pobočky těchto poraden v jiných městech používají jako prostor pro zviditelnění interiéru městské hromadné dopravy. Po zkoumání

a po porovnání s Diecézní charitou České Budějovice je propagace Asociace občanských poraden rozvinutější a viditelnější. Na stupnici známkování tuto organizaci hodnotím známkou 1-. Známkou uděluji z důvodu, že jsem nezjistila, zda poradny pořádají semináře na akademické půdě, tj. na středních, vyšších a vysokých školách. Jejich zavedení, stejně jako u poradny Eva, by vedlo k vyšší informovanosti veřejnosti.

III) Intervenční centrum

Jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, centrum se spíše zaměřuje na problematiku domácího násilí, ale díky jeho umístění v blízkosti poradny Eva je zařazeno mezi tyto organizace.

V intervenčním centru mohou být umístěny letáčky, které by případné oběti sexuálních deliktů nasměrovaly do zmíněné poradny Eva, a tím by získala další prostor pro své zviditelnění.

Způsob propagace intervenčního centra je podobný jako u poradny Eva, jelikož svými aktivitami spadají pod záštitu Diecézní charity České Budějovice. Návrh zviditelnění je stejný jako v oddíle 6.3. To znamená dva typy letáků, kdy první z nich je zaměřen na veřejnost a druhý na oběti domácího násilí a pravidelné semináře na téma domácí násilí pro veřejnost.

IV) Otevřený svět

Otevřený svět má centrálu v ulici Krajinská 32/7. Veškeré dostupné informace, které klientka má k dispozici je telefonní kontakt. Výsledkem zkoumání Otevřeného světa je ohodnocení známkou tři. Ohodnocení je záměrně zmírněno, jelikož terapie spadá až do poslední fáze léčení, kdy se žena vrací do běžného života. Tato ordinace není objekt, se kterým má oběť po znásilnění prvokontakt. Po získání informací navrhuji spolupráci ordinace s výše jmenovanými organizacemi. Uvedením do praxe to znamená zaměstnat pracovníka, který by koordinoval spolupráci mezi krizovými centry a touto terapeutickou ordinací. Pokud by špatný psychický stav znásilněné ženy vyžadoval odbornou lékařskou pomoc, pracovníci center by jí odkázali na terapeutickou ordinaci Otevřený svět.

Zavedením zmiňované spolupráce by byl vyřešen i problém zviditelnění Otevřeného světa. V centrech by mohli být rozvěšeny plakáty a letáky, za které by měl zodpovědnost jmenovaný pracovník.

V) Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí je nejznámější organizace zásluhou její propagační činnosti. Má nejpropracovanější propagační agendu. Používá všechny dostupné prostředky, od letáků až po prezentování v televizi. Zástupci Bílého kruhu navštěvují televizní pořady např. Dobré ráno na ČT1 a Snídaně s Novou, kde prezentují a představují své projekty týkající se nejen násilí na ženách, ale i zneužívání dětí a humanitární pomoci. Bílý kruh bezpečí také pořádá semináře a konference určené pro odbornou veřejnost i širší veřejnost. Bílý kruh v Jihočeském regionu zastoupení nemá. Po zkoumání a zjišťování byl zařazen mezi Jihočeská centra. Důvodem jsou jeho široko působící aktivity, které jsou zmíněny v předchozí kapitole. Je nejznámější organizací mezi veřejností.

6.3 Návrhy propagačních letáků krizových center

1) informační leták určený veřejnosti

PROJEKT „STÁT SE TO MŮŽE KAŽDÉMU“

Máš zvidavou duši, ale stud je větší?

Máš otázky, o kterých víš, že Ti na ně nikdo neodpoví?

Chceš pomoci kamarádce, o které víš, že byla sexuálně napadena?

Přijď mezi nás!

Každou 1. středu v měsíci se scházíme na seminářích, kde vystupují i odborníci
z dané problematiky

MÍSTO

Organizace pro ženy a dívky v nouzi

(Ulice 00)

ČAS

18.00

Několik rad jak se chovat k osobě, která byla znásilněna:

Neobviňujte oběť a nehleďte chybu v ní

(nevyčítejte ji, že byla ve špatnou dobu na špatném místě a víc se nebránila)

Nenuťte jí o traumatickém zážitku mluvit, nechte jí ať mluví sama

(je důležité, abyste oběť nechali o události mluvit, až sama bude chtít)

Bud'te trpěliví a nedávejte jí najevo, že toho litujete

(litovat toho, že oběť byla tam, kde být neměla, vyvolává u oběti pocit viny)

Nezlehčujte prožitou událost

(nepoužívejte fráze „hod' to za hlavu“, „nemysli na to“ apod.)

Řekněte jí, že jste tu pro ni jako opora

(oběť potřebuje osobu, která jí dává pocit bezpečí)

Nesnažte se jednat za ní, musí získat zpět ztracenou sebedůvěru

(nepřebírejte kontrolu nad jejím životem, oběť se musí vrátit ke svému běžnému životu)

Pokud si chceš přečíst více informací, navštiv naše internetové stránky:

www.organizaceprozenyadivkyvnouzi.cz

2) informační leták určený obětem znásilnění

PROJEKT „STÁT SE TO MŮŽE KAŽDÉMU“

Byla si sexuálně napadena?

Říkáš si proč právě TY?

Nedávej vinu sobě!

Bojuj s tím!

Začít můžeš těmito řádky...

Několik rad, co dělat po znásilnění:

Bez ohledu na stud, běž na nejbližší policejní stanici

(není to lehký krok, ale zvládneš to)

I když to pro Tebe bude velice těžké, popiš celou událost policii

(co nejpřesnější výpověď je pro policejní vyšetřování důležitá)

Navštiv lékaře, a nevyhazuj šaty, které jsi měla na sobě

(později slouží jako důležitý důkaz pro policii)

Mluv o tom

(s blízkou osobou)

Vyhledej terapeutickou pomoc

(znásilnění je zážitek, se kterým se člověk nesrovná běžným způsobem)

Hodně pracuj

(práce Ti pomůže myslet na něco jiného)

Cestuj

(změna prostředí Ti také umožní myslet na něco jiného)

Bojuj s námi. Zde jsou kontakty, pokud si se rozhodla bojovat.

Telefon: 123 1234 56789

Internetové stránky: www.organizaceprozenyadivkyvnuzi.cz

6.4 Druhy propagace v závislosti na finančních prostředcích

Centra, které se zabývají problematikou násilněných žen, na sebe musí nejdříve nějakým způsobem upozornit, zvolit způsob zviditelňování a své propagace. Aby takové kroky mohly učinit, musí většinou disponovat financemi.

Žebříček propagačních prostředků v závislosti na finančních prostředcích:

První místo obsadily semináře s veřejností. Konají se v konferenčních sálech, na školách, počínaje středními školami a také přímo v místech center, pokud to dovoluje kapacita. Jsou nejméně nákladné, ale nejvíce působí na vědomí lidí, důvodem je přímý kontakt s osobou, která pracuje v centrech krizové pomoci a má nepřesnější informace o klientech, kteří do těchto center dochází. Pověřená osoba má nejen teoretické odborné znalosti, ale i praxi v jednání s oběťmi traumatických událostí. Při seminářích je důležitá vzniklá interakce mezi mluvčím (pracovníkem centra) a posluchačem. Posluchač může pokládat otázky, což např. u televizních spotů nelze.

Na druhém místě jsou letáčky, letáky a plakáty, které obecně obsahují stručné informace o daném centru, tj. poslání, cíl, způsob pomoci viktimizovaným osobám a kontakty na pracovníky. Zde už je zapotřebí určitý finanční obnos, který je nutný pro tištěnou formu letáků. Je to jeden z nejrozšířenějších způsobů propagace a to nejen v této oblasti. Tyto letáky se umísťují na místa, kam se mohou dostat oběti násilných sexuálních činů. To jsou např. psychologické, psychiatrické, psychoterapeutické čekárny, policejní složky a zdravotnická zařízení. Informační letáky a plakáty určené veřejnosti se umísťují do čekáren obvodních lékařů a zdravotnických center. Plakáty se taky vylepují na frekventovanějších místech města, např. na Lannově třídě a Náměstí Přemysla Otakara II. v Českých Budějovicích.

Na třetím místě jsou brožury. Obsahují přesné a obsáhlejší informace konkrétního centra a jeho projekty. Cenová dostupnost je relativně přijatelná. Jedná se o náklady spojené s tiskem. Brožury by měly dle mého návrhu vycházet čtvrtletně, aby obsahovaly aktuální informace.

Čtvrté místo zaujímají noviny, v nichž se dají pronajímat plochy pro zveřejnění reklamy. Čím větší plocha reklamy, tím jsou náklady vyšší. Tento způsob propagace je nákladnější, ale oslovení širší veřejností se úměrně zvyšuje.

Páté místo získávají propagační stánky. Jsou umístěny na akcích, kam má přístup veřejnost. Např. Hobby, Země Živitelka a Vzdělání a řemeslo. Tyto veletrhy během několika dní navštíví tisíce lidí. Je to velká příležitost pro krizová centra, jak se

zviditelnit a získat sponzorské dary pomocí sbírek. Stánek slouží k tomu, aby se zde návštěvník veletrhu dozvěděl o těchto centrech a pochopil jejich poslání. Opět se jedná o interakci mezi mluvčím a posluchačem. Na stánku by měly být vyvěšeny reklamy stávajících sponzorů a pokusit se o navázání spolupráce s novými firmami a osobami, které by se mohli stát sponzory. Náklady spojené s pronájmem stánku se pohybují 1000-1400 Kč za m².

Poslední způsob, jak se krizová centra mohou zviditelnit, je pomocí médií. V televizi ve dvou rovinách – mohou přijmout pozvání do pořadů, kde se bude diskutovat, na téma, které se týká krizových center. Nebo pomocí reklamních spotů při realizování projektů a nadačních sbírek známé jako „dárcovské DMS“ (např. Kapka naděje).

Propagační činnost lze rozdělit do dvou rovin: aktivní a pasivní. Do pasivní formy spadají internetové stránky, letáky, letáčky, noviny a brožury. Mají společný jeden znak, nedá se s nimi vést dialog a okolí rychle ztrácí zájem o obsah tématu. Dialog je naopak možný u aktivní propagační činnosti formou seminářů, konferencí a stánků, kde pracovník aktivně hovoří o poslání a cílech dané instituce, v tomto případě centra. Verbální komunikace s okolím upoutá zájem posluchače o danou problematiku.

6.5 Prevence versus řešení následků

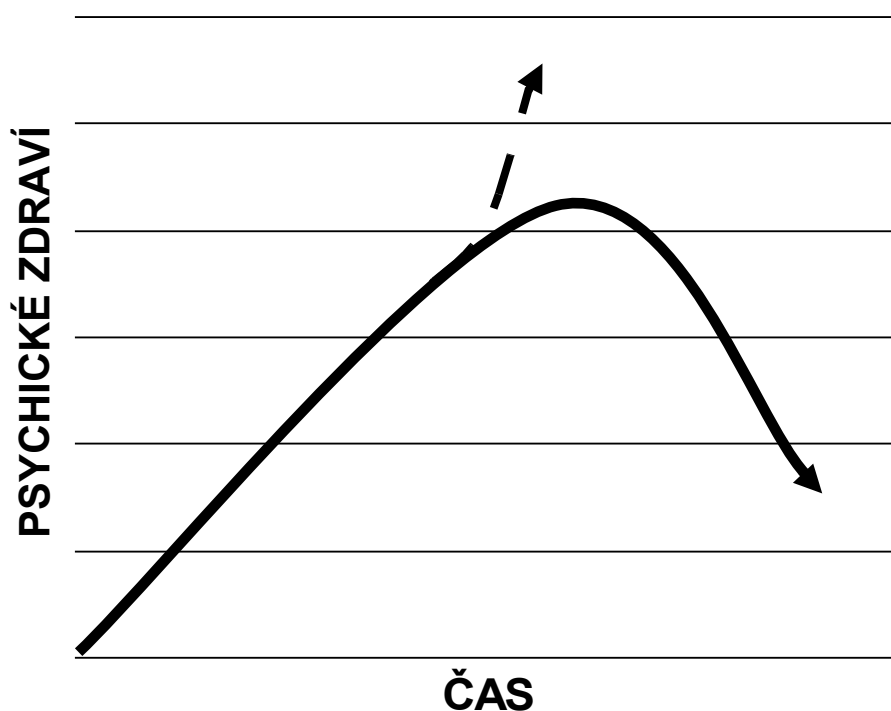
Graf 1 znázorňuje linii vývoje společnosti z hlediska psychiky ženy. Horizontální osa sleduje čas. Může se jednat o měsíce i roky. Vertikální osa sleduje psychické zdraví společnosti (v daném případě sleduje psychiku žen). Bod 0 znázorňuje první zmínku o lidech.

Postupem času je dbáno na psychické zdraví společnosti (od zavedení trestního práva až po dnešní různé meditační kurzy uvolňující mysl) – křivka roste až se dostává do bodu A, který znázorňuje dnešek, přesněji první čtvrtletí roku 2010. V kapitole 6.1 je popsáno jak společnost dbá o psychické zdraví ženy z hlediska informovanosti obětí i celé společnosti v dané problematice.

Po zanalyzování a popsání situace bylo zjištěno, že je více než důležité investovat čas, energii a v neposlední řadě i finance do problematiky spojené s násilím na ženách. Když se k současné situaci otočí společnost zády, stane se za bodem B z křivky rostoucí křivka klesající. Bod B je bodem, který může být za měsíc, za rok, za deset let, ale je jisté, že nastane. Pokud se nevěnují finance na osvětu lidí z hlediska násilněných žen, bude to mít negativní následek na celý národ. Zneužitá žena je

vyřazena z běžného života, kdy se podílí na udržování domácnosti a na výchově dětí, které představují naši budoucnost. Nelze také opomenout stránku finanční, kdy se nebude podílet na růstu domácího produktu, protože nebude schopna chodit do zaměstnání. Pokud se žena stane obětí, tak daná situace negativně ovlivní celé její široké okolí. Také je narušen její rytmus natolik, že není schopná pracovat. Všechny tyto jevy negativně ovlivňují psychické zdraví celé společnosti.

Graf 1 : Následky

Zdroj: vlastní tvorba

6.6 Spolupráce policie s krizovými centry

Policie je státní orgán, který se nespécializuje na psychickou stránkou znásilněných žen, ale řeší trestně právní úpravu.

Policie spolupracuje s krizovými centry. Existují školící kurzy ze strany center, jak se chovat k obětem znásilnění. Kurzy policisté podstupují, aby uměli komunikovat s lidmi, kteří prožili traumatický zážitek. Příprava na povolání policisty zahrnuje i nauku o viktimologii. Školícími kurzy, pořádaných centry, si policisté pouze prohlubují své odborné vědomosti a poznatky v komunikaci s viktimizovanými osobami. Větší pozornost z hlediska psychického stavu potřebují a vyžadují oběti násilných trestných

činů. Proto je důležitá existence zmíněných školicích kurzů. V kurzech, kde jde o komunikaci s oběťmi znásilnění, se policista učí konkrétní a specifickou formu komunikace s oběťmi popisovaných i podobných trestných činů.

Závěr

Zkušenost s kriminálními činy v člověku zanechá dlouhotrvající nepříjemné vzpomínky. U sexuálních trestních činů se jedná o jeden z největších zásahů do naší intimity. Žena, která prožije takto traumatizující zážitek se cítí ponížená, zneuctěná a méněcenná.

Nejhorší na těchto případech je, že zčásti je páchají osoby z jejího blízkého okolí. O to je pro ženu traumatizující zážitek horší a méně pochopitelný, jak pro ni samotnou, tak pro její rodinu. Žena se začíná léčit s posttraumatickou stresovou poruchou, pokud se u ní rozvine. Léčba je velmi individuální, trvá několik let od události a ve valné většině případů až do konce života. Je nesporné, že musí žena podstoupit odbornou lékařskou péči. V důsledku rozmáhání se násilné trestné činnosti vznikají krizová centra, která nabízí pomocnou ruku znásilněným ženám. Jejich posláním je pomoci ženě zpět do koloběhu běžného života prostřednictvím psychologických rad a rad v průběhu vymáhání práva. Věci v dané problematice by měly být odtabuizovány a měla by jim být přidělena patřičná pozornost.

Zkoumáním a analyzováním celého Jihočeského regionu bylo zjištěno, že centra pomáhající ženám se zmíněnou problematikou poskytují kvalitní služby, ovšem hlavním problémem je slabé pokrytí regionu. Centra jsou v převážné většině soustředěna do Českých Budějovic, což je na celý kraj nedostatečné. Slabý bod v propagaci center je ve financích, kdy jsou sponzorována různými investory od státního sektoru až po soukromé firmy, ale financování není dostatečné pro jejich rozvoj. Větší financování by přispělo k zakládání nových poboček krizových center v celém regionu. Uvedené návrhy přispějí k rozšíření sítě, odkrytí tabu kolem daného tématu, zveřejní problematiku širokému spektru lidí a hlavně dostanou problematiku do povědomí všech, kteří se mohou nejčastěji se sexuálním násilím setkat.

Lidé by neměli být lhostejní a chovat se slepě jako by sexuální agrese neexistovala a měli by investovat alespoň čas danému problému. Sexuální násilí se může přece přihodit i jejich nejbližšímu okolí.

Seznam literatury

ALLENDER, D., *Zraněné srdce*. 1. vyd. Praha : Návrat domů, 2006. 101 s. ISBN 80-7255-141-8 101 S.

BENEDIKT, H., *To není vaše vina!* Přel. M. Korbelík. 1.vyd. Praha : One woman press, 2003, 358 s. ISBN 80-86356-17-5.

BRICHCÍN, S., KOLÁŘSKÝ, A., et al. 1. vyd. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. Praha : Psychiatrické centrum, 1996. 10 s. ISBN 80-85121-16-6

ČÍRTKOVÁ, L., *Kriminální psychologie*. Praha : EUROUNION, 1998. 66-72 s. ISBN 80-85858-70-3

ČÍRTKOVÁ, L., *Policejní psychologie*. 3. vyd. Praha : Portál, 2000. 325 s. ISBN 80-85858-70-3

ČÍRTKOVÁ, L., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. 1. vyd. Praha : Grada, 2007. 43 s. ISBN 978-80-247-2014-2

ČÍRTKOVÁ, L., *Vybrané poznatky z psychologických výzkumů obětí znásilnění*. In: *Znásilnění*. Sborník přednášek. 1. Národní konference. Praha : Elektra, 2001, s. 39-46

CHMELÍK, J. a kol., *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*, 1. vyd., Praha, Portál, 2003, 11 s., ISBN 80-7178-739-6

INFORMAČNÍ KANCELÁŘ RADY EVROPY. *Násilí na ženách*. 1. vyd. Praha, 2004. s. 6

JANIŠ, K., *Toulky historií sexu a erotiky*. 2. vyd. Ústí nad Orlicí : Oftis, 2007. 281 s. ISBN 978-80-86845-83-8

KOVÁŘ, P., et al. *Sexuální agrese : znásilnění z pohledu medicíny a práva*. 1. vyd. Praha : Maxdorf, 2008. 61 s. ISBN 978-80-7345-161-5

Mezinárodní příručka pomoci obětem o využití a aplikaci deklarace OSN o základních principech spravedlnosti ohledně obětí zneužití moci. Přel. PhDr.J. Válková, 1. vyd. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997. 65 S. ISBN 80-86008-46-0 s. 65

MITLÖHNER, M., *Erotika a Paragrafy.* 1. vyd. Praha : GRADA Publishing, 1999. 136 s. ISBN 80-7169-691-9

NAKONEČNÝ, M., HYHLÍK, F. *Malá encyklopedie současné psychologie.* 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. 103 s.

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL J., et al. *Kriminologie.* 2. vyd. Praha : ASPI, 2004. 139 s. ISBN 80-7357-026-2

PONĚŠICKÝ, J., *Agrese, násilí a psychologie moci.* Praha : Triton, 2004. 22 s. ISBN 80-7254-459-4

PRÁŠKO, J., HÁJEK, T. et al, *Stop traumatickým vzpomínkám.* 1. vyd. Praha : Portál 2003. 184 s. ISBN 80-7178-811-2

SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů viktimologie.* 1. vyd. Liberec : Vysokoškolský podnik s.r.o., 2003. 21 s. ISBN 80-7083-745-4.

VOLOŇKOVÁ, J., et al. *Metodický rámec práce internačních center a podpora jejich vzniku.* 1. vyd. Praha : Bílý kruh bezpečí, 2007. 31 s.

ZÁHORSKÁ, J., *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů.* 1. vyd. Praha : Portál 2007. 14 s. ISBN 978-80-7367-236-2

Elektronické zdroje:

ŠTABLOVÁ, R., *Kriminologie, studijní texty.* [online], Praha, 2008, 78 s.

Dostupné na www: < <http://www.vsrr.cz/predmety/kestazeni/kriminologie.pdf>>

ABSTRAKT

KUDLÁČKOVÁ, M. *Žena jako oběť sexuálního násilí : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2010.

47 s. Vedoucí bakalářské práce prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc.

Klíčová slova: trestně právní úprava, oběť sexuálního násilí, organizace, propagace, intervence

Trestně právní úprava sexuálně motivovaných činů a pomoc jejich obětem. To vše potřebuje žena, která se stane obětí takovéto traumatické události, která jí navždy změní život. Otázkou zůstává, zda společnost, ve které žije, je schopná jí nabídnout pomoc, v jakém rozsahu a jakým způsobem. Pro oběti těchto sexuálních deliktů společnost zřizuje centra, kam se mohou obrátit se svými problémy. Může se jednat o jednorázovou radu, ale i dlouhodobější komunikaci. V České republice existuje mnoho organizací zabývajících se problematikou znásilněných žen. Po zkoumání bylo zjištěno, že v celém regionu Jižních Čech zastoupení těchto organizací není příliš velké. Co se týče propagace těchto center, u odborné veřejnosti funguje dobře. Vynecháme-li žáky a studenty, tak široká veřejnost, a tím jsou míněny i potenciální oběti, však s tímto tématem příliš obeznámena není. Více medializace umožní lidem více přemýšlet o problému znásilněných žen, jelikož se nelze stále uklidňovat větou: „Mě se to stát nemůže“.

ABSTRACT

KUDLÁČKOVÁ, M. *Woman as victim of sexual violence : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2010.

47 p. Supervisor: prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc.

Key words: criminal legal forms, victim of sexual violence, organization, publicity, intervention

Criminal legal forms of sexually motivated crimes and help for their victims. All this is necessary for a woman, who becomes a victim of such a traumatic event that changes her life forever. The question is whether the society she lives in is able to offer her help, to what extent and in what way. The society establishes centers that the victims can turn to with their problems. One time suggestion may be concerned as well as long-term communication. There are many organizations in the Czech Republic engaged in raped women problems. After the research it was found out that in the whole South Bohemian region there is not a good representation of these. Regarding the publicity of these centers, it works very well among experts. Apart from pupils and students, the general public including its potential victims is not too familiar with this topic. More advertising enables people to think more about the problem of raped women, because it is not all the time possible to calm oneself down by the sentence: "It can not happen to me" .

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....Martina Kudláčková.....

Děkuji všem vedoucím bakalářské práce, Mgr. Bc. Petře Adamové, doc. Dr. Evě Saunders, prof. PhDr. Emanuelu Peckovi CSc. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.